

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.— Budapest, márczius hó 10. —

Krónika.

Glosszák a válsághoz.

— márcz. 8.

Tíz esztendőn túl huzódó katonai válság és áldatlanul terméketlen huzavona megoldásának a fordulópillanatában megint balra fordult a koczka, mert Auffenberg hadügyminiszter még csak bele sem köpött abba a levesbe, amit Bilinski lovag talált fel békekásának a monarchia két kormánya, sőt, nincsen benne titok, hármaskormány él. A hadügyminiszter passzív cselekedettel tett tanubizonyoságot arról, hogy milyen istenáldottan naivok, vagy ha jobban tetszik, milyen istentaszítottan együgyűek vagyunk, hogy csupán a napi torzsalkodások, a semmicsinálások nézőpontjából tudjuk megérteni, de — sajnos — gyakorolni is az ugynevezett politikát, amely ugyan kétségtelenül förtelmes tudomány, de azért mégis csak szükséges és figyelemreméltó valami kettős okon is. Először azért, mert mindaddig, amíg a minden egyes ember teljes egyéni önkormányzatának az ideális anarchiája, vagy individuoszindikálizmusa el nem következik, — quod Deus avertat — mindnyájunk sorsa mégis csak az állam intézésétől függ, másodszer pedig azért, mert nyilvánvaló, hogy az ugynevezett politika tulajdonképpen nem egyéb, mint a történelemnek velünk együtt való haladása és a történelem érdekes és izgató még akkor is, ha Ramzesz, vagy Tamerlán korában folyik, hogyne volna tehát érdekes akkor, amikor a saját bőrünkön érezzük közvetlenül a folyamatát?

És ilyen történelmi akkordok rezdülnek bele most a folyó, a kurrens politikai eseményekbe.

*

Egy egészen kicsinyesnek látszó kérdésen, valóban csupán mellékkérdésen tört ki az a válság, ami tíz esztendő szakadatlan hullámverését most, mikor elcsendesülőben volt és amikor egy újabb konstelláció nobilis megoldásra adott reményt, egyszerre felháborgatta megint. Kicsinyes nézőpontból nézve illogikusan, a mélyebb átértés mérlegével nézve talán éppen egészen logikusan. Mert következetesen, nagyon átlátóan és történelmi folyamatossággal intéződnek tovább most is itt közöttünk az események. És ennek a válságnak az egész története mintegy dióhéjba foglalt története az egész habsburgi monarchiának attól a naptól kezdve, hogy

Magyarország szintén a Habsburgok uralma alá jutott. E tekintetben tehát a válság kitörésének a látszólag jelentéktelen oka egyáltalán nem jelentéktelen, hanem ugyanaz a nagy, évszázados ok, amely Magyarországon mindig az ellentétek felidézője volt, akár akadémikus ellenzékieskedés, akár obstrukció, akár forradalom alakjában. A vita a szuverénitás jogaiért.

*

Nálunk tulajdonképpen nevetséges dolog mindenféle pártelnevezés. Mert hiszen itt tulajdonképpen csak két párt van, az egyik az aulikus, a másik a naciönális. Legfeljebb árnyalatok mozoghatnak a két nagy pártnak a keretén belül. De az azután egészen specziális és minden más politikai élettől elütő magyar politikai jelenség, hogy bizonyos helyzetekben nálunk még az aulikus pártok is hirtelen fordulattal a nemzeti kívánságok mellé állottak és még kifejezetten, sőt kicsufoltan aulikus államférfiből is lett ellenzéki vezér. Nálunk a leggyanusabb pecsovics is egy-egy Kubinszkit rejteget magában és ... és ezt Bécsben nagyon jól tudják.

És ezért volt ott gyanus mindig minden magyar politikus mindaddig, amíg a tizenkilencedik századnak legnagyobb, talán még Bismarcknál is nagyobb államférfia, Ferencz József nem foglalta el Magyarország trónját is. Az államférfiúi nagyság karaktervonásai közé azonban nemcsak az erő, a bölcsesség, a lángelméjű átlátás és még sok egyéb más tartozik, hanem oda tartozik a szerencse is. És Ferencz József uralkodásának a kezdetét ez a szerencse jellemzi. Igaz, hogy ha valahol, hát a politikában csak igazán kovácsa mindenki a maga szerencséjének, de kétségtelen, hogy Andrássy Gyula gróf és Deák Ferencz olyan szerencsés választást jelentettek Ferencz József számára, amely azután egyszerre eloszlatta az évszázados gyanakvást a magyar államférfiak ellen Bécsben is.

Ezt kell konstatálni, mint Ferencz József történelmi nagyságának egyik legfőbb és legörökkévalóbb vonását: szenális új meglátása a magyar politikai életnek és a magyar politikusok karakterének. Ezzel teljesen új korszakot nyitott a Habsburgok történetében, eltérve elődei hagyományos politikájától, amely az ő korszakáig vagy *douceur-rel*, vagy *violence-szal*, vagy *douce violence-szal* akarta magához szelidíteni és a maga számára biztossá tenni a magyar vezetőket. A Lipót, Károly, Mária Terézia, József és azután a Ferencz császár magyar politikájára visszagondolva tűnik fel ennek a hármaskormányának minden oldala és —

minden tévedése. Ezzel szakított Ferencz József, mind a három módszerrel és áttért a megértés politikájára. Itt tökéletesen úgy jelentkezik a történelem perspektívájában, mint újból való folytatója a nemzeti királyok korának. Azt hiszem, ha Ferencz József véletlenül nem uralkodónak születik, hanem történetirónak, senki nála jobban és szabatosabban meg nem tudta volna írni a magyar nép jellemrajzát. Legalább is tény, hogy Szent István, Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás óta senki bennünket úgy meg nem értett, mint ő.

*

Nem lehet abszolút ítéletet mondani az abszolutizmusról. Még Magyarországon sem. Nehéz volna eltagadni, hogy Mária Teréziának, József császárnak alighanem köszön a magyar kultúra annyit, mint Bocskaynak vagy Bercsényinek, és az sem vonható kétségbe, hogy a magyar közigazgatást mindeztideig a Bach huszárjai látták el a legjobban. Ezek bizony kellemetlen állítások, tehát úgy látszik, hogy igazak. De nálunk, a mi egészen sajátos viszonyaink között néha még az igazság is tévedésre fordul.

Primitív dolog volna annak a magyarázatása, hogy az abszolút uralkodó ereje tudatában először is a konkurencziától, tehát a kiskirályokat adó oligarchiától akar szabadulni. Mátyás például olyannyira feltétlenül zsarnok volt, hogy a saját nagybátyját, aki pedig itt a Duna jegén az ő Warwickja volt, börtönbe záratta, amint az a főurak élén el akart hatalmaskodni ellene. József, aki mint Falkenberg gróf csak németre transzponált Mátyás diák, szintén a nép barátja volt és méltóztatnak tudni, hogy a »meghalt Mátyás király, oda az igazság« rejt magában legelőbb az általános választójog gondolatát.

Az általános választójog azonban, sőt még csak a választásnak bármiféle kiszélesítése is idáig még mindenütt kudarcot vallott. Mindenütt leszállította a parlamentek nivóját, sőt megérlelte azt a gondolatot, hogy a parlamentáris kormányforma csőd előtt áll. Így semmiesetre sem jó, de *amúgy*, ahogyan óhajtják és próbálgatják, még rosszabb. Sőt. A Bánffy-féle választás krudélis volt ugyan, de a Bánffy parlamentjének a nivója szinte siratnivaló magasságban áll a szabadban választott parlamentek nivója felett.

Nálunk pedig az általános választójog teljesen kiszámíthatatlan tömegeket mozgatna meg. Aki járt valaha Krassóban, Hunyadban, Máramarosban, Beregben, az tudja csak megdöbbenve, hogy micsoda rettenetes játék folyik olyan jelszóért, aminek az üres mivolta bebizonyult már és ami egyenesen pusztulással fenyegeti még ezt a kevés, csekély, de dédelgetett, mert eredeti, mert őszinte magyar kulturánkat is.

*

Hogy a Khuen-kormány bukásában a katonai kérdések a legszorosabb kapcsolatban vannak a választójog kérdésével, ezt a verebek is csiripelik. De hogy

Khuennak mégis katonai, még pedig meglehetősen mellékes katonai kérdésen kellett megbuknia, nem pedig a nem is nagyon clandestine a választójogért indult obstrukció miatt, ebben történeti jelentőségű változás revelálódik. Új politika mozdulása, nem többé Magyarországon, hanem az egész monarchia politikájának az irányításában. És Khuen úgy megy el, mint ahogyan a leáldozó nap akarata előtt meghajtja fejét a felhő, hogy helyet adjon a tulról már felkelő újabb akaratsugárzásnak. Khuen még hirtelen előkapott katonai kérdésen bukott meg, de bukásának az igazi oka már a Ferencz József politikájával való ama szakítás, amely visszanyul az osztrák abszolutizmus régi fegyvertárába, onnan neo-josefinikus törekvéssel ragadva elő első fegyvernek a magyar kultúra és a magyar középosztályok megerősödött öntudatának a letörésére a tömegek megmozgatását.

Arne.

Elokvad a hó.

Hullatja már hosszú gubanczos szőrét
A pej parasztló s kis magyar tehén,
A tyukok már kapargatják az udvart
S a pihent paraszt a földekre mén.

Hegyek tövén a folyó mostan árad,
És túl a Dunán az öreg hegyek
Ilyenkor oly halálos szépek, szépek...
Amint halványan ide kéklenek.

A kis csikó ugrál s rázza a csengőt,
Tala borju bőgni mostan tanul.
Szagos az alkony, jószagu a reggel
S a nép napot les nyughatatlanni.

Hét órákor a határ még világos:
Jól látszik a távol futó vonat;
Kik lehetnek, vajjon hová utaznak?
Tunyán tűnődik rajt a gondolat.

A varjulepte földek belsejében
Az őszi mag sárgás-zölden csiráz.
S a gazdának térdében és gerinczén
Futkos bizsergő márcziusi láz.

Az ősszel eltett gyümölcs elfogyott mind,
A tél megette már a tüzi fát,
Megérett a könnyü homoki jóbór
S husvétra várja anya a fiát.

Vesz pargetot, vesz kartont a fehérnép,
Színek nyilnak ruhán és keszkenőn,
Virul a hangos, nevetős menyecske,
Téli szerelme magvát érlelőn.

Hideg patak kéken, fehér habossan
Vágtat, a folyam lassan hömpölyög,
S irigységem felhője ott sötétlik
A kék égen a drága táj fölött.

Kemény Simon.

A szerelem utjai.

— Színjáték nyolcz képben. —

Irta: FERENCZY FERENCZ.

II. KÉP.

PROLÓGUS A MENNYBEN.

Személyek:

GÁBOR ARKANGYAL.	I. ANGYALKA.
MIHÁLY ARKANGYAL.	II. ANGYALKA.
RAFAEL ARKANGYAL.	III. ANGYALKA.
LUCZIFER.	MÉG TÖBB ANGYAL ÉS ANGYALKA.

(A magasból felhőjüggöny ereszkedik le, mely alig hogy leereszkedett, máris szétfoszlik s szemeink elé a mennyország tárul. A felhők mögül hozsánna-kar hallatszik.)

GÁBOR ARKANGYAL (megjelenik s int az éneklő angyalok s angyalkák felé): Csend legyen. Se dicsének, se hozsánna ne zavarja az ég álmát. (Az ének elül s csupán el-elhaló összefolyó hangok — a spherák harmóniái — hallatszanak olykor.) A teremtés nagy művét befejezé az Ur. Hat napig teremtett, a hetedikén — ma — pihenni tért. Ma csöndben nyugszik s erőt gyűjt, hogy mit alkotott, a világot kormányozhassa örökkön-örökké. Azért se nesz, se szó ne zavarja szent nyugalmát. Pihenjetekek el ti is. (Angyalok lepihennek a felhőkre, mások elszélednek.)

I. ANGYALKA: Én nem vagyok álmos.

II. ANGYALKA: Én sem.

TÖBB ANGYALKA: Nem aludni, nem aludni.

GÁBOR: Pedig előbb oly álmosaknak láttalak.

LUCZIFER: Mert akkor még dalolnók kellett volna. Adj dolgot nekik, meglásd, legott álmos lesz ismét e had. GÁBOR: Ám ha nem tudtok aludni, játszatok. De csendesesen, zaj nélkül.

I. ANGYALKA: Mit játszszunk?

GÁBOR: Labdázatok.

II. ANGYALKA: Mivel?

GÁBOR: Itt a labda. (A felhőkből labdát gyur s oda-dobja nekik.)

I. ANGYALKA (felfogja).

II. ANGYALKA: Nekem is.

GÁBOR (neki is dob egy felhőlabdát).

TÖBB ANGYALKA: Nekem is, nekem is.

GÁBOR (még több labdát oszt szét. Az angyalkák labdázanak).

I. ANGYALKA: Fogd ki. (Dobja a labdát.)

II. ANGYALKA: Te meg az enyimet.

III. ANGYALKA: Nesze.

IV. ANGYALKA: Nekem is.

I. ANGYALKA (visít).

GÁBOR: Csendesebben, nem megmondtam, hogy csöndben legyetek?

I. ANGYALKA (sír.)

MIHÁLY: Nos, mi bajod?

I. ANGYALKA: Leejtettem a labdát.

MIHÁLY: Sebaj, vedd fel.

I. ANGYALKA: De leesett a földre.

MIHÁLY: A földre? (Lenéz.) Csakugyan. Ott. A hegytetőn, ott fehérlik.

II. ANGYALKA: Nini, én is látom. (Ő is ledobja a labdát.) Én is ledobtam.

GÁBOR: Nem ledobálni. Ádám bácsiék nem fogják tudni mire vélni, hogy ilyen fehérség hull le az égből.

Még jó, hogy ama magas hegyre esett. Ott szép e fehér főveg. Ugy-e, Luczifer?

III. ANGYALKA: Jaj de szép. A nap rásüt, akár a szinarany. Én is ledobom a labdát. Szabad?

GÁBOR: Nem.

III. ANGYALKA: Hát csak egy kis morzsát. (A labdából egy kis pelyhet csíp le s ezt ledobja.)

GÁBOR: Nem, nem szabad. Itt lent a meleg égöv terület.

I. ANGYALKA: Mi az a meleg égöv?

II. ANGYALKA: Azt sem tudod?

I. ANGYALKA: Nem én. Hát te tudod?

II. ANGYALKA: Én? Ném.

LUCZIFER: Sebaj. Angyalkáknak nem kell tudni semmit sem.

I. ANGYALKA (Gáborhoz): Nekünk sohasem kell tanulnunk semmit sem?

LUCZIFER: Soha.

I. ANGYALKA: Jaj de jó.

(Angyalkák tapsolnak.)

GÁBOR: Ejnye, ejnye, megint lármáztok. Legjobb, ha arrább mentek, — arra hátrafelé — ott van a hideg égöv, ott dobálhattok le fehér labdát, amennyit akartok.

I. ANGYALKA: De hol kezdődik a hideg égöv?

MIHÁLY: Nem is kell azt oly szigorúan venni. Majd csak eligazodtok.

II. ANGYALKA: De hogyan?

MIHÁLY: A jegesmedvét ismeritek?

I. ANGYALKA: A jegesmedvét? Hogyne, — hiszen benne van a képeskönyvben.

MIHÁLY: Helyes. Hát ahol jegesmedvét láttok, ott bátran labdázhattok.

I. ANGYALKA: Gyertek a jegesmedvékhez, arra, ott játszhatunk havasdit.

GÁBOR: Igen, menjetek s játszszatok, de szépen, csendesesen; lármázni nem szabad.

I. ANGYALKA: De merre tartunk, erre, vagy arra?

MIHÁLY: Erre, erre. Jertek. (Mihály és az angyalkák a háttérbe elvonulnak.)

GÁBOR (Lucziferhez, aki egyre néz lefelé): Te se tudsz betelni — látom — nézésével. A világ gyönyörű. S a legszebb az, hogy rajta minden él. Látod, te kételkedő. Midőn az Ur belefogott nagy művébe, te mint aggódó, féltetted sikerét. Hogy mint lesz? Hogy lesz? Nos ime, látod most, hogy dőreség volt kis hited. A világ csodaszép!

LUCZIFER (sóhajtván): Igen, csodaszép.

GÁBOR: S te még sem örülsz? Sóhajtasz. Miért?

LUCZIFER: Mert sajnálom ezt a gyönyörű világot.

GÁBOR: Sajnálod, mitől?

LUCZIFER: Az enyészettől.

GÁBOR: A világ örökkévaló.

LUCZIFER: A világ lehet, de az, mi becset ad neki, az élet, mulandó. Mit ér a fény, ha szemre nem talál? A hang mit ér, ha fül nem hallja meg? Az egész világ mit ér, ha nincs, ki élvezze?

GÁBOR: Igaz, mit ér. Mit érne akkor. De az élet nem mulandó. Ki mondta neked ezt?

LUCZIFER: Látom. Igen, láttam. Láttam egy szép virágot, illatozott, virult. Elhervadt s lehullt. Láttam kis legyecskét. Vigan röpködött, aztán elbágyadt s elhullt.

GÁBOR: Szegény virág, szegény kis legyecské. De ezek fejletlen, csekélyebb teremtményei az Urnak, de a többi, az ember.

LUCZIFER: Meghal az is előbb-utóbb.

GÁBOR: Vajjon?

LUCZIFER: Nem lehet másképp. Tudod-e mi az alap,

amin épült s amin áll a világ? Az alap a törvény! E világ törvényen épült s e törvény áthatja a mindenséget. S ami érvényes a hegyre, az érvényes a porszemre is, s ha a porszem törvényét tudod, a hegyé ugyanaz. — En láttam elhullani a legyet s látni fogom elmulni az embert is. Mert így rendelé a törvény.

GÁBOR: Nos, ha kihal a világ, az Ur teremt másikat.

LUCZIFER: Másikat? S újból mindig mást? Nem. Egyszer meg birta tenni, de mindig újra s újra? Nem, erre még ő sem képes.

GÁBOR: De akkor mi lesz?

LUCZIFER: Az lesz, hogy a mű alig hogy működni kezd, semmibe vész megint.

GÁBOR: Nem, nem, az nem lehet. En bizom.

LUCZIFER: Miben?

GÁBOR: Abban, mit a szívem sugall.

LUCZIFER: En meg abban, amit eszemmel felfogok. De ki jön ott? Minő fény árad felénk?

GÁBOR: Rafael arkangyal az.

RAFAEL *(kezeben vörös fényt szóró fáklya. Őt követi egy sereg angyalka, valamennyinek a kezében kis sugárzó mécses)*: Az Urtól jövök.

GÁBOR: Hogyan, hát nem pihen?

RAFAEL: En is azt hívem s nesztelenül szálltam el mellette. Egyszerre csak szólit. S ezeket mondá nekem: A világot megteremtém. S mert jónak látom, amit alkoték, maradjon így örökkön-örökké.

GÁBOR *(Lucziferhez)*: Örökké. Hallod?

RAFAEL: S szólit az Ur: »Még hija van«.

LUCZIFER *(Gáborhoz)*: Hallod?

RAFAEL: »Még hija van; azért e fényt adom neked. Sugárral a földet áraszd el, s létből öröklét leszen, Vedd ezt s sugározd be véle a világot. Ez az, mi örökké teszi az életet.«

LUCZIFER: S mi az?

RAFAEL: Ime. *(Mutatja a rózsásan sugárzó fáklyát.)*

A neve szerelem.

GÁBOR: Szerelem.

LUCZIFER: Szérem.

RAFAEL: S szólit az Ur: »A szerelem angyala lész, te lész a szerelem. S mert a mű, mit rád bizék, nagy és végtelen, melléd adom ez égi seregeket, hogy szolgáljanak paransom szerint. A világosságból, amit neked adék, egy-egy szikrát osztok nekik is, hogy imigy szolgáljanak.«

GÁBOR: De mint és hogyan szolgálod?

RAFAEL: Az Ur kitüzte a célit és kijelölte az utat. Azt is tudtomra adá — *(Kürtszó hallik.)* a harsona nekem szól — megyek haladni utamon.

GÁBOR: Üdv veled, ég szülöttje.

LUCZIFER: Üdv veled, ég számüzöttje.

RAFAEL: Számüzött én nem vagyok, magammal viszem a földre az ég egy részét, az ég legjavát. Jertek. *(Ő és kísérő angyalkái lefelé el. Egy iderg még látszik a rózsás fény, aztán lassan elhálványul.)*

Gábor *(utána néz)*: Mily csodás a fény, most, hogy eltűnt, szinte sötét a mennyország.

LUCZIFER: A káprázat engem is megkapott, — ez hát a szerelem, de lénye mégis vajjon mi?

GÁBOR: Vajjon minő lehet?

LUCZIFER: Vajjon minő?

(Angyalkák visszatérnek.)

I. ANGYALKA: Játszottunk havasdit.

II. ANGYALKA: Nagyon szép volt.

I. ANGYALKA: Annyi fehér gömböt dobtunk le, hogy minden fehér lett, úgy örültek a jegesmedvék. Most mit játszszunk?

GÁBOR: Pihenjetek egy perczig.

I. ANGYALKA: Mi az: egy percz?

LUCZIFER *(lenéz)*: Haha!

GÁBOR: Mi az, mit látsz?

LUCZIFER: A szerelmet látom, amint működik.

I. ANGYALKA: A szerelem, mi az?

LUCZIFER: Nem nektek való.

GÁBOR *(aki lenézett)*: Ah! *(Elpirul s elfordítja fejét.)*

LUCZIFER: A szerelem pirja, ugy látom, arczodra ült.

I. ANGYALKA: En is akarom látni.

TÖBBI ANGYALKA: Igen, hadd lássuk.

GÁBOR: Nem, nem. Most nem, még nem. Később, majd, akkor sokkal szebb lesz, most még ...

LUCZIFER: Haha!

GÁBOR: Majd később.

I. ANGYALKA: Később, mikor? Meddig várjunk?

GÁBOR: Ó, nem soká, tán ezer évig.

I. ANGYALKA: Mennyi az: ezer év?

II. ANGYALKA: Mi hosszabb, egy percz, vagy ezer év?

GÁBOR: Egyenlők.

I. ANGYALKA: Hát csak ezer év mulva?

LUCZIFER *(maga elé)*: Soh'se lesz az ezeknek való.

I. ANGYALKA: Dé addig mivel játszszunk?

GÁBOR: E báránnyelzőkkel. Így ni. *(Az angyalkák madzagon kis felhőbáránnyakát húzogatnak.)* Jaj de szép játék, ugy-e?

I. ANGYALKA: Szép. De én mégis szeretném látni azt a szerelmet.

GÁBOR: Később, később.

(A felhők felszállnak. A földön vagyunk, az ósvadonban.)

Toll és tör.

— márcz. 8.

A NEMZETI MUNKAPÁRT felbuzdulása komoly üzenet Bécsnek, mert most történik először e többség életében, hogy akaratát önérté-tesen nyilvánítja. Azonban nagy baj, hogy most is későn határozta el magát erre az impozáns tün- tetésre. Hetekkel ezelőtt még történelmi jelentősége le- hetett volna az öklök mutogatásának, de ma szinte be- fejezett tények előtt áll a többség s e tények mögött olyan erők lappanganak, amelyek csupa önértézből nem csi- nálják vissza azt, amivel a lökéseket már megadták poli- tikánknak. Felbuzdulni, összefogni és Khuennal szolidáris- nak mutatkozni jóval előbb kellett volna, mert a legfel- sőbb akarat megnyilatkozása után ez az összetartás köny- nyen vezethet konfliktusra a legfelsőbb akarat és a több- ség akarata közt. Ezt pedig Khuen épp oly kevésé akarja, mint gróf Tisza István, akinek agitációja ezt a tüntetést előidézte. Mert a többség soraiban aligha bizik, hogy a legfelsőbb körök meg nem történtnek jelentésük ki a meg- történteket. Miután pedig ezt nem remélhetik, elhibázott dolog volt a többséggel az erőpróbát olyankor provokálni, amikor a próba alig kecsegtet sikerrel. Valamivel korábban kevesebb erővel nagyobb eredményeket lehetett volna el- érni, de ma ez a tüntetés legfeljebb arra jó, hogy jelét adja Khuen és Tisza István politikai harmóniájának. Hogy Tisza ennek szükségét érezte, eelőtt nem csodálkozunk.

De kár, hogy nem jutott korábban eszébe bizonyosságot tenni e harmónia mellett. Ma már nem sokat használ vele. De lehet, hogy éppen azért jelentkezik most, mert tudja, hogy a jóakaratóival most már későn érkeznek. Hogy is mondta Tisza pár nap előtt a többségnek? Mindig olyankor lármáztok, amikor nem kell. Tiszának igaza volt.

AZ IFJUSÁG ARANYOS NAPJAIBAN néhai való jó Petőfi Sándor ott kapott lakást Jókai Móríczéknál, akik akkor fiatal házaspár voltak és most a hálás költő hasonló barátsággal fizet a nagy mesemondónak: Jókai szobát kap a Petőfi-házban. Szép és poétikus gondolat, ugyebár és ami még stílusosabbá teszi: a költői igazságszolgáltatáson kívül egyszersmind a mi mai irodalmi állapotainknak is hű szimbóluma ez a lakásügymegoldás. Ma, hatvannégy esztendő után is csak poéta nyit kaput nálunk a poétának, ők ketten ma is csakugy egymásra vannak utalva, mint a múlt század közepén. Erre azonban már valószínűleg nem gondoltak a lakásproblémát ilyen szépen megoldó illetékes tényezők, valamint arra sem, hogy mennyire illik Jókai Mór csudálatos nagy lelkéhez, ártatlan naivitásához ez a költőzködés. Jókai albérletbe megy lakni abba a házba, amely valaha az övé volt s mikor szívességet fogad el régi osztályosától, még akkor is ő az, aki áldozatot hoz, aki nagylelkű és hálásan adakozó, épp úgy mint életében. De erről ő bizonyára akkor sem tudna semmit, ha még közöttünk mosolyogna kék gyermekszemével.

A KIRÁLYI KEGY hét nagy névhez, hét igen nagy névhez odakapcsolta nyolczadiknak az Alpár Ignác nevét. Ő a nyolczadik, akit Pro litteris et artibus kitüntettek. Legfelsőbb helyen tehát úgy vélik, hogy Alpár Ignác beletartozik abba a szellemi elitebe, amelyet ez a hét ember képvisel. Rendben van. Egy szavunk sincs a kitüntetés ellen, nemcsak azért, mert távol áll tőlünk, hogy a legfelsőbb hely véleményével szembekerüljünk, hanem azért is, mert az alkotás, melyet ez az érdemjel jutalmazni akart, tényleg szellemes és értékes. A mezőgazdasági múzeum épületében Alpár Ignác finom érzékkel, teljes hozzáértéssel tudta összekapcsolni az elmúlt korszak stílusát, az épület nagyon sikerült, olyan sikerült, hogy talán még az Anker-palotát is megbocsátjuk érte. Csak egyetlenegy megjegyzésünk van. A stílusok összekapcsolása bizonyára érdekes feladat, de talán mégsem olyan fontos. Vannak más sokkal fontosabbak, amelyeket viszont mások oldottak meg zseniálisan és nagyszerűen és ennek a megoldása a jövő magyar művészet megalapozásával volt egyértelmű. Ezek a nagy szellemek már a munkájuk kvalitásánál fogva is nagyobb értéket képviselnek és mégsem lettek kitüntetve Pro litteris et artibus. Már pedig ha Alpár Ignác olyan nagy ember azért, mert rekonstruálta a múltat, miért nem nagyok azok, akik megkonstruálták a jövőt? Miért?

A VÁROSSZABÁLYOZÁS RÖGESZMÉJE kiméletlenül tovább' rombol Budapest utcáin. Legujabban a Deák-tér és Bazilika közt elterülő részt szemelte ki magának s az itt épült házakat akarja kiirtani a föld színéről. Mert Budapestnek új városházára van szüksége s ezt az új városházát akarják a Deák-tértől a Bazilikáig felépíteni. Igaz, Budapestnek új városházára van szüksége! Eddig csak két városházában intézik — vagy nem intézik — a főváros dolgait. Ott az új városháza, meg a központi városháza. Azonfelül minden kerületnek van külön elől-

járósága s minden előljárásnak külön palotája. És mindez kevés. Kevés, mert a központi városházában még mindig nem helyezhetők el elég kényelmesen a tisztviselők. De édes Istenem, hát melyik fővárosi polgár lakik manapság kényelmesen? S ha a budapesti polgárok kicsi lakásokkal, népszállókkel kénytelenek beérni, miért oly nagyigényűek azok, akik ennek a zaklatott, kiuzsorázott polgárságnak adófilléreiből élnek. Szinte halljuk a választ: az Andrássy-ut művészi befejezése megköveteli, hogy ezen a városrészen egy grandiózus palota épüljön. Igaz, igaz, de miért kell ezt a palotát a főváros pénzén s a fővárosi urak kényelmére építeni?

HETI RIGMUSOK.

1.

Állatmese.

Egy állatorvos
Ment be a Házba,
S a folyosón járt
Nagy-hadonázva.

Jöttek a honatyák,
Mintegy testület
Szóltak: Mit kiabálsz?
Ez nem fess tüled.

S nagyokat ütöttek
Az állatorvos orrára.
Morál: Minden beteg
Haragszik a doktorára.

2.

Dal.

Sir a pesti ember
Kint a Dunaparton,
»Hogy még nincsen autotaxi,
Gyalázatnak tartom...
Nem tudok nyugodni
Pörögök az ágyon,
E városban sokkal nagyobb
Benzinbüzre vágyom.«

Te jó pesti ember!
Ugyan mit lármázol?
Jobb, ha nincsen autotaxi;
Mert ha van: elgázol.

3.

Tragédia.

Ah, a Nyugat lánya, ah, a Nyugat lánya!
S mondotta Puccini: »De a fene bánja!

Ez már itt megesett
Más várost keresek.«

S itthagytá a leányt szégyenével...
Szöveggel és zenével.

Gábor Andor.

Oh, szép Budapestem!

Uri mulatságok mostanában már igen ritkán esnek erre mifelénk Budapesten. A farsang egy kicsit ványadt, olyan csináltvirág-forma, és nagyurak, akikre nézve pedig a legkönnyebb, a legalkalmasabb a szórakozás, ritkán vesznek részt benne. Akkor is csak inkább mint holmi ékességek, akikből minden társas összejövetelnél szükség van egy-kettőre, hogy bál legyen a bál és mindennek meglegyen a maga hagyományos formája. Pedig a magyar uri mulatságok nagyon formás, kedves dolgok voltak valaha. A jókedv és a mulató vidámság sehol nem öltött olyan szimpátikus, megnyerő formát, mint éppen a nemesi kuriákban. Csokonai Dorottijában lelkes uri mulatozók vannak s még régebből jó öreg Apor Péter emlékezik a magyar jókedv friss hajtásairól, amelyek zöld lombokkal koszorúzták a mulató Hunnia fejét. A lombok azóta egy kissé elszáradtak és megfakultak, a formájuk sem a régi. Sok idő telt el, sok minden történt, a jókedv és a szórakozás ma már nem maradhat azokban a keretekben, amelyek között vigan vihánczolt valamikor. A keretek szűkebbek lettek, összeszorította őket a terjeszkedő élet, amely a saját képére és hasonlóságára formál át mindent. A mulatsággal is ezt tette, a mulatságra is szüksége volt s azért a mulatságot is a maga igájába fogta. Ma már a mulatság is szolgál, nem l'art pour l'art többé, hanem fontos dolgok hasznos előbbrevívője: a mágnások utolsó mulatsága, a minapi revü ime súlyos ezreket hozott a Charitének.

A mágnás-mulatságnak ez az oldala tartozik leginkább a közre, de mégsem ez az oldala a legérdekesebb. Ez csak egy szám, amelynek megvan a maga óriási jelentősége s amelyért köszönetet és dicséretet érdemel a főuri társaság, a jótékony mulatság formája azonban sokkal csábítóbb, izgatóbb bepillantásokat tesz lehetővé. A modern szellem lám átalakította az uri mulatságok formáját is, az urakat és hölgyeket felvitte az orfeum szinpadára, hogy knockabout bohócokat és chansonette-eket mimeljenek, és miután annyiszor voltak szigorúan ítélő publikum, megpróbáljanak egyszer színészek is lenni. Megállották a próbát, színészeknek is olyan intelligensek és kedvesek voltak, mint publikumkorukban. És ez természetes is, mert hiszen jókedvükben, szórakozásképpen csinálták a komédiát, örömük tellett benne és semmi sem mehet rosszul, aminek örül az ember. Nekik pedig nagy gyönyörűséget okozott, hogy elmondhatták Nagy Endre tipikusan budapesti szavait és végigcsinálhatták azokat a mozdulatokat, amelyeknek máskor tapsolni szoktak. Ilyenképpen a jótékonyosság ügyéből egy kedves, vidám farsangi mulatság lett, amely két estén át szórakoztatta az arisztokráciát. Budapestnek pedig megmutatta, hogy az arisztokrácia még mindig tud mulatni, a tradíciók nem avultak el. A formát megváltoztatta az idő, de a szellemet nem, a szellem ép és friss maradt. Sehol annyi egészséges jókedvet és szinte naiv ambíciót nem láttunk, mint a mágnások revüjében. És szépség dolgában is ritkán voltunk olyan gazdagok, mint akkor este az Urániában. Ezt a tradíciót is megőrizték a mágnások: a hölgyeik búbájosan szépek. Ugy vonultak el a szemünk előtt, mint

valami szép farsangi álom tündérképei, és ha nem látnók magunk előtt a fényképeiket, talán el se hinnők, hogy tényleg énekeltek, táncoltak és játszottak előttünk. Pedig azt tették igen ügyesen, kedvesen és főleg: szépen. *Bissingen* Livia grófnő, *Born* Frigyesné báróné, *Windischgrätz* Lajosné herczegné, *Dessewffy* Emilné grófné, *Szmrecsányi* Ödönné, *Pálffy-Daun* Aimée grófnő, *Cséry* Sári, *Széchenyi* Viktorné grófné, *Almássy* Lili grófnő és sokan mások aranyozták meg a gráciájukkal és kedvességükkel ezt az előadást, amely rózsaszín felhő gyanánt uszott keresztül az élet szürke kódén.

Tánczold el...

Tánczold el, Éna, a boldog tánczot,
Az örömet a kék mezőn,
Hófényű lábbal és ezüst hanggal
És bomlott hajjal és nyilott ajkkal
Az örömet a kék mezőn!

Tánczold el, Éna, a remény-tánczot,
A szent reményt a bus mezőn,
Az ég felé nézzen arany szemed,
Karcu hárfán szökkenjen kezed
És mosolyogj e bus mezőn!

Tánczold el, Éna, a vágyak tánczát,
A vágyakat a nagy mezőn,
Szemed két vesztő tűzsugár legyen,
Amelyben élet s pusztulás terem,
Az ősforgás a nagy mezőn.

Tánczold el, Éna, a halál-tánczot,
A megállást a holt mezőn,
Tánczolj szívembe hűsen és merőn,
Mig megfagy lelkem s szertehull erőm,
Mig megállok a holt mezőn.

Nagy Béla.

Krónika II.

1812.

— márcz. 8.

Azt mondjuk; ez a Dickens éve, de gondolatainkban az évforduló az öreg sassal kapcsolódik össze. Kifelé, mint illik, udvariasok, okosok és művészet-barátok vagyunk; befelé azonban nem Portsmouth, hanem a Berezina felé pillantunk, ahol egy ritka és nagy rikord születik meg: mekkorát tud bukni az ember? Barbár dolog, emellett oktalan és czélszerűtlen, vizsgálgatni a megsemmisülés utait, a lelki bomlás állomásait; méregetni, a sülyedő hajó mennyi vizet nyom ki egy pillanatra a tengerből. A bukás előzetes okainak megfejtése a történelmi lélektan utolsó fontos megfigyelési állomása; mindjárt mellette a kíváncsiság és a pletyka zöldségeskertje kezdődik. Csak az irigységnek van joga az elcsuszott embert még tovább bonczolgatni, feloszlásában

igazságot vagy nemezist, vagy más álszakállas kajánságot keresni. A jó tragédiák a hős halálával befejeződnek. Mégis, ez a bukás annyira mindnyájunké, hogy további folyamányaira mintha joggal lehetnénk kíváncsiak, ahogy tulajdon sorsunk még a halál után is érdekel, akármennyire is legyünk tisztában az elmulás biológiai jelentőségével.

Napoleon pusztulása 1812 október 19-ikére esik, mikor elhatározza magát, hogy odahagyja Moszkvát. Ami ezután következik, érdekes, élénk, sokszor érzélgős epilógus; a döntő ökölcspást a Kremlnél kapta. Olyan roppanás harsogtatja meg itt a világot, aminőhöz hasonlót azelőtt nem hallottunk; nem hittük emberről, akinek sorsa, élete, gondolkodása végre is szoros összeköttetésben áll a mi tulajdon ideg- és akaratrendszerünkkel, hogy ekkorát tudjon esni. Ha nem volna oly förtelmes közhely, szinte kedvünk lenne azt mondani: az ember oly nagy, amilyet bukni tud. De ez destruktív bölcsesség, üres freskó egy nulla-jegy körül, rongyos centiméter ostoba emberek számára. Aki csak akkor érzi, hogy magasban, bércek közt jár, mikor a mérőkészülékre néz, valószínűleg az alacsonytságot, a súlyedést is csak önnel, higanynyal kezében tudja megmérni.

Sajnos, az emberiség nagyobb része Napoleon csődjében nem az emberi törekvések tragikumát, az akarat birodalmának végső határait látja; nem tudja értékelni, hogy amily fontos az északi és déli sarkok fölfedezése, épp oly kívánatos a halandó kapacitásának pontos ösmerése. Mind e tényezők eltörpülnek az eset érdekessége, regényessége, izgalmassága és rettenetes robaja mellett. Még ma is azt hiszszük, hogy a császár félisten volt, mithikus hős, istenadta katona, a legrosszabb esetben a szerencse és sajátos körülmények találkozásának gyermeke, nem pedig a mindannyiunkban lakó akarat szondája, az emberi fejlődés, a létjog terméke, a lélek gyönyörű ballon d'essai-je.

Kár e tarka léggömb rövid utazását nagyképpben meg nem figyelni. Napoleon bukása természetes következménye a 30 fokos hidegnek: egy ostoba, nem várt, indokolatlan akadálnak. Itt aztán meg is lehet állani, a dráma erős menetébe beleakaszkodott egy bántó, üres és kiküszöbölhetetlen hang, a dőre elemek szava, amelyet meg tudunk fogni egy szál gyujtóban, lombikban, leideni palaczkban, sőt pezsgősvederben, de amely mintha csak azért alázkodna meg annyira, hogy éppen ezzel mutassa meg kicsiségünket. Nincs alvilági erők, sorsharagra, Olympusok rengésére szükség, hogy a halandó kaliczkába kerüljön. Egy hideg fuvallat, s a legnagyobb, legszebb kiállítási tárgy, amelyet akarat, önértet, tudás, bátorság, ész teremteni képes, korán elfagyott vaczkorként potyog a földre. Egy jól fűtött kályha, egy darab prém végeredményben erősebb Napoleonnál.

Igy tragédiának befejeződni nem szabad, a mosónői köztudat ezzel nem éri be. Szigfrid gyászindulója nem záródhatik kakaskukorékolással. Ugy van, hogy az ember azt hiszi, hogy erősebb a halálnál, az életnél, sőt a neveltségességnél is, és semhogy dőreségét be-

vallaná, inkább megépit a maga bizantinus fölfogását, elővonszolja a fáradt világrendet, a formákban kifogástalan erkölcsöt. Ami teljesen érthető és megnyugtató is; mert mi lehessen egy szürszabó vagy füstfaragó sorsa, ha Napoleon nem tud a szimpla hőméről megbirkózni? Szerencsére van egy angol tapaszt, ami még a tűznél, viznél, jégnél is hatalmasabb: az elmélet, a post hoc propter hoc-ok akkumulátora, amely még eddig mindig kíségetett a csávából. Mikor fabatkát ér a deus ex machina, megjelenik a homo ex machina és a Berezhina magyarázatát megtalálja az akarat tultengésében, az erkölcsi érzület pusztulásában, az embertelenségben, a zsarnoki hajlamokban.

Napoleon esete tehát végzet-tragédia volna és gróf Rostopcsin gyujtogató fegyenczei az osztó igazság. A császárnak buknia kellett, mert rohadt volt; a halál már Brumaire 18-ika óta a nyerge mögött ült. Így a tragédia természetesen élvezetesebb, kerekdedebb és befejezettebb; a nézőnek a színes és fölemelő tableau jobban tetszik, mintha az utolsó jelenetnél egy nagy hőmérő táncolna végig a színpadon. És a buzgó színházlátogató közben nem veszi észre, hogy immáron nem a rivalda körül folyik a játék, hanem a nézőtér; nem Napoleon bukott el, hanem a publikum igazságszeretete, logikája, hideg szeme. A jól kicsengő akkord kedvéért, a logikánk, vélt emberi fensőbbségünk elősmerése érdekében morális és opportunus mesévé törpítettük Bonaparte életét, halálát, ezt a pokoli humorrezket, amelynél hatalmasabbat és förtelmesebbet az élet soha nem eszelt ki.

Mert mi más Napoleon földi pályafutása, dicsősége és bukása, mint egy óriási pofon, amelyet a sors valamennyiünknek adott, akik az emberi idegek, tehetségek erejét tulbecsültük? Lehet-e kegyetlenebb a kertilámpa, amely fényéhez csalogatja a pillét, kicsikarja tőle legszebb tánczát, idegei legélénkebb rezgését, hogy végül nyugodtan és ostobán elperzselje? Napoleonnál a sors kicsalta a nagyság minden tényezőjét, az ész, az emberi fensőbbség, a pozitivum összes skáláit, legmagasabb hangjait, temérdek szint, amelybe Campoformio, St. Cloud, Jena, Austerlitz, Erfurt, Wagram, Smolensk fonnak szalagokat; hogy aztán előkapja a legócskább színpadi eszközt, a véletlent, és széjjelkeresse az exkluzív társaságot.

Kinek volna kedve ezt a diabólikus történetet józanul, hidegen végighallgatni? Ki merné beösmerni, hogy Napoleon nagy tetteinek rugói emberi gyöngeségek voltak? Ki merné ebből a következtetéseket egyenesen levonni? Senki, akinek embertársai rendje, a világ nyugalma és biztos iránya a szíven fekszik. 1812-öt retusirozni kell, s erre a Fontainebleau, Waterloo, a Bellerophon és Szent-Ilona körül kavargó érzelmes színek a legalkalmasabbak. Az új kor tudatába Napoleon egy-egy adag melanchóliával, szenvedéssel és lemondással elkeverve jutott bele. Sajnáljuk, megsiratjuk az embert, és a szivárványos könyecseppen keresztül nem látjuk többé tisztán a borzolt tollu sas körvonalait.

Oleszja.

Irta: A. KUPRIN.

(3)

— Nos, ha egyáltalában nem akarod megtenni, mondd el legalább, mit jósoltak akkor a kártyák? — kértem.

Oleszja hirtelen leejtette az orsót és hevesen megragadta kezemet.

— Nem, inkább nem... — mondotta és szemei gyermekesen félnék kifejezést öltöttek. — Kérem, ne kérdezzen... semmi jó nem volt... ne kérdezzen, kérem...

En azonban nyakas maradtam. Tudni akartam, hogy huzódózása és a sors titokzatos emlegetése a jövőmondó szokásos fogása-e, vagy csakugyan hisz abban, amit mond. Mindenesetre kényelmetlen, csaknem szorongó érzés fogott el.

— Nos jó, én nem bánom — engedett végre Oleszja. — De csak azzal a feltétellel, hogy nem fog megharagudni, ha valami nem tetszik magának. Tehát ez jött ki: Maga jó ember ugyan, de nagyon gyenge, jósága nem szívből jön. Nem ura a szavának. Szeret másokon uralkodni, de anélkül, hogy tudná, meghajlik idegen akarat előtt. Ön szívesen iszik és... no, most már mindegy, ha az ember elkezdte, beszéljen el mindent... A magunk fajtájuak iránt nagyon fogékony és ez még sok bajt fog okozni önnek az életben. A pénznek nincs az ön szemében semmi értéke és a takarékoskodáshoz nem ért, — soha sem lesz tehát gazdag... Folytassam tovább?

— Hogyne, hogyne! Mondj el mindent, amit tudsz!

— Azután kijött még az is, hogy az élete nem lesz vidám. Sohasem fog szívből szeretni, mert a szive hideg és rest, annak azonban, akit szeret, sok bajt fog okozni. Nem fog megházasodni és mint agglegény hal meg. Nagy örömmel nem ajándékozza meg az élet, hanem sok sivárat és szomorut él meg... Jön egy idő, amikor az öngyilkosságra gondol... olyan nehéz dolgot fog megérni... Nagy szükségét is fog szenvedni, élete végén azonban megfordul a sorsa, még pedig egészen váratlanul, egy közelállója halála folytán. Ez azonban mind csak hosszú idő múlva fog bekövetkezni, míg ebben az évben... nem tudom pontosan, hogy mikor, csak azt mondja a kártya, hogy nagyon hamar lesz, talán még ebben a hónapban...

— Mi fog hát az idén történni? — kérdeztem, amikor ismét szünetet tartott.

— Félek, rendszeren tovább beszélni... A Treff-Dáma áll maga előtt, egy nagy szerelem. Nem tudom, férjes asszony lesz-e, vagy leány, de tudom, hogy sötét haja van...

Akaratlanul is gyors pillantást vetettem Oleszja fejére.

— Mit néz úgy rajtam? — kérdezte elpirulva, pillantásomat a nők sajtószerű megértésével fogadva. — Nos igen, olyanforma, mint az én hajam — folytatta aztán. Kezével mechanikusan megigazította haját és még jobban elpirult.

— Azt hiszed tehát, egy nagy Treff-szerelem? — kíséreltem meg élczelődni.

— Ne gonyolódjék, nem szabad ezen gonyolódni — jegyezte meg komolyan, csaknem szigorúan Oleszja. — En a tiszta igazságot mondom.

— Jól van, no, nem tréfálok többet. És hogy volt tovább?

— Tovább... Ó, nagyon rossz vár a Treff-Dámára, rosszabb, mint a halál. Nagy szégyent visel el maga

miatt, olyan nagy szégyent, amit sohasem lehet elfelejtetni. Önre azonban nem következik semmi rossz az ő jegyében.

— Nézd csak, Oleszja, nem csalhatnak azok a kártyák? Miért szerelnék én annyi kellemetlenséget annak a Treff-Dámának? En barátságos, békés ember vagyok és te annyi rosszat tulajdonítasz nekem.

— Erre nem mondhatok semmit. Ugy jött ki, hogy nem maga fogja intézni, nem szándékosan, de az egész szerencsétlenség csak maga miatt történik... Emlékezzék rá, majd ha szavaim teljesedni fognak.

— És ezt mind a kártyák árulták el neked, Oleszja?

Nem mindjárt felelt és akkor is kitérően, csaknem indulatosan.

— A kártyák is... de kártya nélkül is sok mindent megtudok, például az arczról. Ha például egy embernek nemsokára rossz halállal meg kell halnia, ezt rögtön le tudom olvasni az arczáról, anélkül hogy beszélnem kellene vele.

— Mit látsz az arczán?

— Magam se tudom megmondani. Hirtelen szomorúság fog el, mintha csak egy halott állana előttem. Kérdezze meg a nagymamát, ő is megmondhatja, hogy igazat mondok. Az öreg molnárt, aki két esztendővel ezelőtt felakasztotta magát a malomban, halála előtt két nappal láttam és mindjárt mondtam a nagymamának: Meglátod, hogy nemsokára rossz vége lesz ennek. A múlt télen pedig jött hozzánk Jakab, a lókötó és kérte nagymamát, vessen neki kártyát. Amíg a nagymama jövendölt neki, tréfálkozva kérdezte: Mondd, öreg, hát milyen halállal halok meg? Nevetett hozzá. En azonban ránéztem és alig birtam mocczanni a rémülettől. Az egész arcza sápadt és zöld volt, mint egy halotté... a szemei lehunyva, az ajka egészen fekete... Egy hét múlva hallottam, hogy a parasztok rajtacsípték Jakabot, amint éppen néhány lovat akart elhajtani. Egész éjszaka ütötték, — a nép itt haragos, nem ismer kegyelmet — töviseket szurtak a sarkába, összetörték minden bordáját, úgy hogy reggelre elpusztult.

— Mért nem mondtad meg neki, hogy vigyázzon, mert szerencsétlenség fenyegeti?

— Miért mondtam volna? — felelte Oleszja. — Ami a sorstól jön, annak nem lehet utjába állni. És az ember csupán az utolsó napokat keserítené meg. Tulajdonképpen magamnak is kínos, hogy mindezt így látom, egyenesen ellenemre van. De mit használ ez? Ezt már a sors adta nekem. A nagymama is megismerte a halált, amikor még fiatalabb volt, az anyám is, a dédanyám is... Nem tőlünk függ, ez már benne van a vérünkben.

Abbahagyta a fonást, lehajtott fővel, ölébe engedett kezekkel ült. Megmerevedett, kitégult pupillájú szeméből misztikus ijedelem beszélt, rezignált megadás, szemben a titokzatos hatalommal és a természetfeletti tudással, amely lelkét eltöltötte.

V.

Közben az öreg megterítette az asztalt egy tiszta, himzett végű abroszszal és egy gőzölgő fazekat tett rá.

— Jöjj vacsorázni, Oleszja — szólt az unokájához, aztán rövid habozás után hozzám fordulva folytatta: — Talán ön is velünk eszik, uram? Kérem... Igaz, hogy az ennivalónk nagyon egyszerű, valami finom levest nem főzünk... egy közönséges borsó-leves...

Nem lehet mondani, hogy felszólítása nagyon hatásos volt. Már köszönettel vissza akartam utasítani a

meghívtát, azonban Oleszja a maga részéről oly meszterkéletlen kedvességgel, oly barátságos mosolylyal kért, hogy önkénytelenül elfogadtam. Ő maga töltötte meg tányéromat az izletes és tápláló levestel, amelyben a borsón kívül szalonna és burgonya volt és hozzáam toltta. Sem a nagymama, sem az unokája nem vetettek keresztet az étkezés előtt, amint az egyébként szokás. Evés közben szüntelenül figyeltem a két asszonyt, mert mélységes meggyőződésem szerint, amelyhez még ma is ragaszkodom, soha nem nyilatkozik meg oly világosan az ember, mint éppen amidőn eszik. Az öreg sietős mohósággal fogyasztotta levest, hangosan csámcsogott és hatalmas kenyérdarabokat tömött a szájába, úgy hogy hervadt arcából valóságos mozgó zacskók képződtek. Oleszjánál még evés közben is bizonyos veleszületett fegyelmezettég nyilvánult meg.

Egy órával a vacsora után elbucsuztam az erdei kunyhó vendéglátóitól.

— Elkisérem önt egy darabon, ha akarja — ajánlotta Oleszja.

— Még mit nem találsz ki, — mondotta haragosan az öreg — miért kíséred el? Nem tudsz nyugodtan maradni, te rigó te?

Oleszja azonban már fejére vetett egy vörös gyapjukendőt, most az öreghez szaladt és egész hirtelen átkarolta, megcsókolta.

— Nagymamácska! Te jó, te kedves, aranyos... Csak egy pillanatra, azonnal visszajövök.

— Jól van, no, te kis ficzánkoló — igyekezett megszabadulni tőle az öreg. — Önnek már elnézőnek kell lenni, uram... Olykor egész bolond ez a lány.

Néhány lépést mentünk egy keskenyebb csapáson és csakhamar a szélesebb erdei uthoz jutottunk, amely fekete volt a piszoktól és tele volt kerékvágással és patkónyomokkal. Az esőtől képződött kis pocsolyákban a bucsuzó nap tüze tükröződött vissza. A múlt évből ottmaradt sárgásbarna, még a hótól nedves lombok alól már a tavasz első virágai dugdosták ki fejüket.

— Figyelj csak, Oleszja, — kezdtem — szeretnék valamit kérdezni tőled, csak félek, hogy megharagszol... Mondd meg őszintén, igaz, hogy nagyanyád... hogy is mondjam csak?...

— Hogy varázslónak tartják? — egészített ki Oleszja nyugodtan.

— Nem... nem varázslónak... vagy ha akarsz, mondjuk, hogy varázslónak. Természetesen úgy értem... az emberek beszélnek ilyesmit... Miért is ne ismerhetne egy pár füvet, vagy más valami szert, ami bizonyos esetekben használ?... Egyébként, ha kellemetlen neked a kérdés, ne felelj.

— Nem, mi volna ebben kellemetlen? — felelte egyszerűen. — Igen, csakugyan varázslónő. Csakhogy most már megöregedett és nem tudja mindazt, amit azelőtt tudott.

— Hát mit tudott azelőtt? — kérdeztem kíváncsian.

— Sok mindent. Betegségeket gyógyítani, fogakat kezelni, a vérre ráolvasni, ha valakit egy veszett kutya vagy egy kigyó megmárt, elásott kincset megtalálni... nem is lehet mindet elmondani.

— Tudod mit, Oleszja? Ne vedd rossz néven, de én mindebben nem hiszek. Légy csak őszinte velem szemben, én nem mondom meg senkinek: mindez csak tetetés az emberek félrevezetésére?

Közömbösen vont vállat.

— Gondoljon, amit akar. Egy parasztasszonyt félrevezetni persze nem nehéz. Magát azonban sohasem csalnám meg.

— Te tehát erősen hiszel a varázslatban?

— Hogyne hinnék benne? A varázslás benne van egész fajtánkban. Én magam is tudok egyet-mást.

— Oleszja, kedves Oleszja... Ha tudnád, mennyire érdekel ez engem. Nem fogsz nekem valamit mutatni belőle?

— Miért ne? Nagyon szívesen, ha akarja — ajánkozott Oleszja előzékenyen. — Ohajtja rögtön?

— Igen, ha lehetséges, rögtön.

— És nem fog félni?

— Ugyan, bolondság! Ejjel talán félnék is, most azonban még elég világos van.

— Na jó. Adja ide a kezét.

Engedelmeskedtem. Oleszja visszahajtotta felőtőm ujját és kinyitotta a kézelőgombot. Azután kivett a zsebéből egy kicsiny, mintegy tíz centiméter hosszú kést és levette róla a bőrtokot.

— Mi van a kezében? — kérdeztem és meg kell vallanom, hogy közben egy egész közönséges félelemérzés futott át rajtam.

— Várjon egy pillanatig... Hiszen azt mondotta, hogy nem fog félni.

Hirtelen, alig észrevehetően megmozdult a keze és a karomon a pulzus helye fölött egy éles penge izgató érintését éreztem. A vér azonnal kibuggyant a bemetszés egész hosszában, átfolyt a karomon és nehéz csöppekben hullott a földre. Csak nehezen tudtam visszatartani magamat, hogy fel ne kiáltssak. Mindenetre erősen elsápadhattam.

— Csak semmi félelem, nem fog belehalni — mosolygott Oleszja.

Erősen megragadta kezemet a seb fölött, egészen ráhajtott az arcát és suttogni kezdett valamit, közben pedig forró, szaggatott lélegzetével simogatta a bőrt. Amint újra felemelkedett és ujjait levette kezemről, a megsebzett helyen nem maradt csak egy keskeny, vörös karczolás.

— Nos, elég volt? — kérdezte, miközben mosolyogva tette el a kést. — Vagy még többet akar?

— Természetes, hogy akarok. Csak szeretném, ha lehetséges volna, kevesebb veszedelemmel és vérvesztéssel nélkül.

— Mit mutassak még magának? — kérdezte elgondolkodva. — Na, például ezt: menjen itt az uton, mindig én előttem, de hátrafordulnia nem szabad... Jó lesz?

— Nem fogsz újra megijeszteni? — kérdeztem és igyekeztem gondatlan mosolylyal elleplezni a kellemetlen meglepetésre való várakozás szorongó érzését.

— Nem, nem... semmi baja nem történik... Menjen csak.

A kísérlet érdekelt. Megindultam előre, érezve mögöttem Oleszja merev tekintetét. Alig haladtam azonban husz lépésnyire, amikor egy teljesen sima helyen bukdácsolni kezdtem és elessem.

— Menjen csak, menjen! — kiáltott Oleszja. — Nem tesz semmit, hogy elesett, meggyógyul, mire megházasodik... Csak kapaszkodjék jól a földre, ha még egyszer elesik.

Megint mentem vagy tíz lépést és újra a földön feküdtem.

Oleszja nevetett és tapsolt a kezével.

— Nos? Meg van elégedve? — kiáltotta és fehér fogai villogtak. — Hiszi most már? Nem tesz semmit, az a fő, hogy nem felfelé esett, hanem lefelé.

— Hogy csináltad ezt? — kérdeztem meglepetve, míg a galyaktól és a ruhámba akadt száraz falevelektől tisztogattam le magamat. — Titok ez?

— Egyáltalában nem. Mindjárt el fogom mondani,

csak félek, hogy nem ért meg. Nem tudom olyan jól elbeszélni.

Csakugyan, nem egészen értettem meg. Mégis, ha nem csalódom, abban áll ez a sajátságos művészet, hogy lépésről-lépésre utánam jött, egy pillanatra le nem véve rólam a tekintetét, igyekezett legkisebb mozdulatomat is utánozni, engemet, hogy úgy mondjam, önmagával identifikálni. Ha így néhány lépést megtett, gondolatban elém képzelt egy zsinórt, amely mintegy egy méter magasságban az uton keresztben volt kifizítve. Abban a pillanatban, amint az elképzelt zsinórhoz érek, hirtelen maga is megteszi Oleszja az esés mozdulatát és a meggyőződése, hogy ettől a legerősebb ember is elbukik.

Vissza kellett gondolnom Oleszjának erre a zavaros előadására, amidőn, hosszú idővel ezután, egy jelentést olvastam dr. Charcot-nak a Salpêtriére kórház két női betegén folytatott kísérleteiről. Hivatásos varázslónők voltak ezek a betegek és hisztériában szenvedtek. A legnagyobb meglepetéssel tudtam meg akkor, hogy ezek a tudatlan, a legalsóbb néposztályokból való francia boszorkányok hasonló esetekben ugyanahhoz a fogáshoz nyultak, amelyet az én kedves erdei boszorkányom is használt.

— Ó, tudok én még sok mindent — folytatta azután Oleszja. — Tudok például félelmet hajtani magába.

— Hát ez mi?

— Azt teszem, hogy hirtelen félni kezd. Például ül este a szobájában és hirtelen olyan félelem lepi meg, hogy reszketni kezd és nem mer kimenni. Ehhez azonban szükséges, hogy tudjam, hol lakik és előbb lássam a szobáját.

— Ez mindenesetre nagyon egyszerű — jegyeztem meg kételkedve. — Valaki odamegy az ablakhoz, megkopogtatja, bekiabál valamit.

— Nem, nem... Én az erdőben leszek abban az időben, egy lépéssel sem távozom a kunyhótól. Csak ott ülök és mindig arra gondolok, hogy most az uton megyek magához, most belépek a házába, kinyitom az ajtót, a szobájába megyek... Maga ül valahol, mondjuk, hogy az asztalnál, én hátulról egész csendesen odalopózom, halkán, hogy nem hallja lépteimet; előbb megfogom a vállánál, aztán fojtogatni kezdem, mindig erősebben és erősebben... közben pedig merően nézek magára... így... látja...

Keskeny szemöldökeit hirtelen összevonta, szemeit mereven rámszegezte, tekintete fenyegető és fascináló volt, pupillái kitágultak és megsötétedtek. Arra a Meduza-főre kellett gondolnom, amelyet Moszkvában láttam a Tretjakov-muzeumban. Az alkózó neve nem jut hirtelen eszembe. E sajátságos, merev tekintet hatása alatt elfogott az érzékfelettitől való hideg félelem.

— Jól van, jól van, Oleszja... Hagyd abba ezt! — kiáltottam mesterkélt nevetéssel. — Sokkal jobban tetszel nekem, ha mosolyogsz, akkor olyan kedves, gyerekes arcod van.

Tovább mentünk. Csodálkoztam a kifejezéseknek azon a korrektségén, mondhatni választékosságán, amelyet Oleszja beszéd közben elárult. Megkérdeztem:

— Tudod mi a meglepő nálad, Oleszja? Te itt nőttél fel ebben az erdőben, embereket nem láttál, valószínűleg nem sokat olvastál...

— Egyáltalában nem tudok olvasni.

— Nos, annál inkább... Ennek ellenére oly jól beszélsz, mint egy igazi kisasszony. Mondd, hol tanultad? Érted, mit gondolok?

— Értem. A nagymamától tanultam mindezt... Ne ítélje meg a külseje után. Ó, ő okos, nagyon okos. Talán egyszer majd beszédesebb lesz a maga jelenlété-

ben is. Nagymama tud mindent, de mindent ezen a világon, kérdezhet tőle, amit akar. Persze, most erősen megöregedett.

— Akkor bizonyára sokat látott életében. Honnan valók vagytok ti tulajdonképpen? Hol éltetek azelőtt?

Ezek a kérdések nyilván nem tetszettek Oleszjának. Nem felelt rögtön és csak kitérően, kedvetlenül:

— Nem tudom... Nagymama nem szeret erről beszélni. Ha már mond is valamit, mindjárt kér, hogy felejtsem el és ne gondoljak rá többé... Most már azonban ideje lesz visszatérni, — folytatta — nagymama ismét szidni fog. A viszontlátásra... Bocssáson meg, nem is tudom, hogy hívják.

Megmondtam a nevemet.

— Timoféjevics Iván? Kitünő. Tehát a viszontlátásra, Timoféjevics Iván! Ne vesse meg a kunyhókat! Látogasson meg bennünket ismét.

Bucsuzóul kezet adtam neki és kemény kis kezével barátságosan, erősen megszorította.

VI.

Ettől a naptól kezdve gyakoribb vendége voltam az erdei kunyhónak. Valahányszor jöttem, Oleszja az ő különös, tartózkodó méltóságával fogadott. Észrevettem azonban az első önkénytelen mozdulatból, amelylyel megpillantásomat kísérte, hogy jövetelem örömet okoz neki. Az öreg minden alkalommal morgott az állába, nyílt ellenségeskedést azonban nem mutatott, amit unokája jótékony befolyásának tulajdonítottam. Ezenkívül apró ajándékaim is hozzájárulhattak, hogy velem szemben kedvezőbben hangolják. Hol egy meleg kendőt hoztam neki, hol egy doboz konzervet, hol egy palaczk cseresznyelikört. Köztem és Oleszja között kifejlődött az a hallgatóságos megállapodás, hogy visszamenet mindig elkísért az irinovi utig. Mindannyiszor olyan élénk és érdekes beszélgetésbe merültünk, hogy önkénytelenül is mind a ketten igyekeztünk lehetőleg meghosszabbítani az utat és a csendes, susogó erdőben mindjobban meglapítottuk lépteinket. Mikor az uthoz értünk, még visszakísértem mintegy fél kilométernyi darabon, azután megálltunk és elválás előtt még sokáig beszélgettünk az illatos fenyőágak alatt.

Nemcsak Oleszja szépsége bájolt el, hanem egész őseredeti, minden konvencziótól ment lénye, tiszta és egyuttal megingathatatlan, veleszületett babonákba burkolt, gyermekesen naiv és mégis egy szép nő csintalan kaczerködésétől nem egészen ment értelme. Fáradhatatlanul és behatóan kérdezett ki mindarról, ami élénk és elfogulatlan fantáziáját foglalkoztatta, izgatta. Beszélmem kellett neki távoli országokról és népekről, a föld és a világegyetem természetjelenségeiről, tudós férfiakra és nagy városokról... Sok minden csudálatosnak, mesészerűnek, hihetetlennek látszott előtte. Azonban már kezdettől fogva olyan komoly, őszinte és egyszerű tónusban beszéltem vele, hogy elbeszéléseimet készségesen, kritika nélküli hittel fogadta el. Néha, amikor nehezemre esett valami olyasmit magyarázni neki, ami véleményem szerint egy hozzá hasonló félvad leány felvevőképességét meghaladta (vagy ha magam se voltam valamivel tisztában), így feleletem mohó kérdéseire:

— Nézd csak... ezt nem tudom pontosan magyarázni neked... nem értenél meg.

Ilyenkor könyörögni kezdett:

— Nem, nem, nagyon kérem, inkább megerőltetem magamat. Csak magyarázza el valahogyan... Meg fogom érteni.

Saison.

Hajültetés.

Mint napos tavaszi reggelen a zöldülő mező, olyan volt a perspektiva, mely élém tárult, amikor megtudtam, hogy az orvosi tudomány üstökönragadta az eddig legyűrhetlen kopasztságot és örökre megérdemelt pusztulásba dobta azt szomorúan fényezett barnaságával és hideg simaságával.

Az öröm két nagy könnyecskéje még ott ragyogott a szememen, amikor a doktor szentélyében a nagy férfi színe elé állottam. A meghatottságtól alig birtam néhány szót eldadogni, miközben az idő vastomahawkjától megskalpozott koponyámra mutattam.

— Doktor ur, — rebegtem — adja vissza nekem a hajamat!

A tudós leültetett a fel- és lecsavarható székbe és figyelmesen vizsgálta a nyakamon elterülő fehér glóbust, mintha azt akarná nézni, hogy vajjon az a hosszu, kék ér a jobb temporale fölött a Mississippire, vagy a Missouri.

— Önnek alapjában véve gesztenyeszínű haja volt, ugy-e? — kérdezte.

— Igen — mondtam nagyot sóhajtván. — Volt. Azonban figyelmeztetnem kell, doktor ur, hogy karakterem és egész lényem ellenkezik a gesztenyeszínűvel. Belső tartalmam és értékem a szőke haj viseletével korrespondál.

A tudós mosolygott e földi hiúságomon és megkérdezte, milyen körülmények közt vesztettem el koponyám díszét.

— Mert, tetszik tudni, — jegyezte meg — erre prophylaxis szempontjából van szükségem.

— Ugy történt, — meséltem — hogy amikor meg-nősültem...

— Elég! — szakított félbe. — A többi már tudom. Szóval, az a kivánsága, hogy szőke hajzattal lássam el; szép aransárga fürtökkel, melyek költőileg omoljanak le vállára...

— Ez volna a legjobb — feleltem szerény hangon. — Annál is inkább, mert költő vagyok...

Odatolta a székhez a masinát, mely vészjóslóan berregni kezdett.

— Fájni fog, doktor ur? — kérdeztem elsápadva.

— Egy kicsit — felelte a tudós. — Mert mindenekelőtt egy pár megmaradt régi hajszálat ki kell tépni a fejéből, nehogy azok megrontsák az ujakat.

Rémülten ugrottam fel a székből.

— Kitépni, ami van? — riadtam rá. — De hisz ez hajmérésztő dolog, uram!

— Épp ellenkezőleg — felelte szárazon és visszanyomott a csavarható székbe, melyet oly magasra csavart fel, hogy többé nem volt alkalmam róla felugrani.

Rövid időn belül, mely természetesen a vele járó fájdalmak következtében nagyon hosszúnak tűnt fel előttem, gyökerestül meg voltam tépázva.

— Parancsolja aranyhiddal vagy platinahiddal?

— Czementtel kérem; az olcsóbb.

Felvilágosított arról, hogy a hajbetét az nem fogbetét, tehát czementhidról szó sem lehet. És ezzel neki ment a koponyámnak, beszurt, kiszurt, kitépett régi hajszálat, betépett ujakat és két óra letelte után odaállított a tükör elé.

Szebb voltam, mint valaha! Az ablakon beszűrődő verőfény göndör hajfürteimmel játszadozott és fordítva: göndör hajfürteim a beszűrődő verőfényvel játszadoztak. Átadtam a dokornak honoráriumát és rohantam a borbélyomhoz. A kellő meglepetés céljából kalapomat jó mélyen a fejembe gyurtam.

— Borotválkozni parancsol a nagyságos ur? — kérdezte szokott módszere szerint a gyanutlan ember.

Gőgös nonchalance-szal feleltem:

— Ó nem! Hajat nyirni...

— Jó viccz! Jó viccz! — szólt a gyanutlan és erőltetetten nevetett.

— Nem jó viccz! Nem jó viccz! — mondtam gőgös nonchalance-szal.

És leemeltem a kalapot, és nevettem és a borbély nézett és nem ösmert rám...

— Paróka? — kérdezte végül, amikor mégis rám ösmert...

— Na, elég volt, öregem — mondtam most már dühösen. — Szépen le fogja nyirni és középen fogja elválasztani; brillantinnal fogja bekenni és báyrummal fogja megitatni...

Ezzel leültem a székbe, mely fel- és lecsavarható volt és átengedtem magamat egy évtizedek óta nem tapasztalt élvezetnek... Amikor a borbély elkészült velem, valóságos gyönyörrel téptem le nem egy, hanem két szelvényt! Istenem, kettőt!

Rohantam haza. És egész uton hazafelé azon gondolkozám, mit fog majd mondani a feleségem, ha meglát. A nálam levő kulccsal halkán nyitottam ki az előszoba ajtaját, majd lábujjhegyen léptem be feleségem szobájába, hogy annál nagyobb legyen a meglepetése.

Feleségem épp a leveleim közt babrált, melyeket a titkos fiókból szedett ki... De én ezt nem vettem észre, hanem halkán, sőt nesztelenül léptem a háta mögé, hogy kezemmel befogjam a szemét. Amint a vállán keresztül megpillantottam a levelet, melyet kezében tartott, kissé megdöbbsentem. A levél, melyet egy nőrokonómtól kaptam nemrég, így kezdődött:

»Te édes kis barnám! Te gyönyörűséges kis kopaszom!...«

Vissza akartam sompolyogni az ajtó felé, de a padló felrecsegett léptem alatt.

Megfordult és halálos pillantással néztünk egymásra. Ő, úgy látszik, izgatottságában nem vette észre a rajtam lévő változást és metsző hangon szólt:

— Hazajött, kis barna?...

És a levelet az orromhoz dörgölte.

— Hát barna vagyok én, kis boldogságom! — szóltam félénk hebegéssel.

— Ilyen leveleket kap, maga kis kopasz? . . .

— Hát kopasz vagyok én, édes szivikém? — kérdeztem pajkos ijedtséggel . . .

— Te egy dísznő vagy! . . .

Egyszerre csak tágra nyíltak szemei. Ebben a pillanatban vette észre göndör hajfürteimet, melyekkel az ablakon besűrűdő verőfény játszadozott és viszont.

Villámgyorsan ugrott nekem, megmarkolta vadonatúj, több száz korona értékű, aranysárga hajamat és egy rántással platinástul, aranyostul, bőrostul, brillantinostul, bayrumostul, verőfényestül letépte koponyámról.

Ez jól esett neki! Hisztérikusan felkaczagott, félzokogott és letérdelt, hogy hálát adjon a jó Istennek czéért a neki szerzett ritka élvezetért.

Rámparancsolt, hogy új haját tétessék a fejemre az orvosnál.

Ez is megtörtént. Spórolás szempontjából pedig most egyenként tépdési ki a szálakat. Ilyenkor a gazdagság göggyével szokta mondani:

— Megtehetjük! Legfeljebb ujat tétetünk be a pénzünkért!

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

□ **Hanns Heinz Ewers.** Ezt a nagyon szép nevű német írórt most sajnálni kell, mert rosszul megy neki a nyilvánosság előtt. A neve tulsokszor van belenyomtatva a lapokba s noha állandóan kellemetlen dolgokkal kapcsolatban történik ez a névkírás: szegény Hanns Heinzot kerülgetni kezdi a vád; hogy reklámot hajszol. Pedig aki írásából ismeri ezt a különös talentumú írórt, tudja belőlük, hogy nem olyan ember, aki szaladna a reklám után; mindössze ott a baj, hogy Hanns Heinz Ewers nem elég erőlyes ellenőre önmagának: mindazt, amit elgondol, vagy azonnal megírja, vagy meg is cselekszi. Holott ez tilos. Az ember, ha író, ha akármi más művész, *ennyire* ne engedje közel magához az olvasóját és a nézőjét. Tudvalevő, hogy nem minden gondolat azért születik meg az agyban, hogy másokkal közöltessék. Tisztelt uram, nézzen be a saját fejébe, vagy ne is nézzen bele, csak hagyja lelki szemei elé kísértálni a gondolatfogylyokat, amik a fejében nyüzsgönek és meglátja, milyen csuf fegyenczek vannak köztük; sok olyan, amit nem érdemes, sok olyan, amit nem is szabad másoknak megmutogatni, legfeljebb az idegorvosnak, ha sor kerül rája. Hanns Heinz Ewers azonban mindent megmutat (vagy ha nem is mindent, sokat e mindentől); elgondolja, hogy az írásainak azt a részét, amit a publikum kedvel, prostitúciónak, nem lelkéből lelkedzettnek tartja. Megírja. Elgondolja, hogy infámia, ha az író a saját személyével kénytelen szerepelné csak azért, hogy kellő mennyiségű pénzre tehessen szert. Megírja. Elgondolja, hogy érdekes volna egy ismeretlen rajongójával, egy leánynyal, aki az írásain keresztül szerette meg, összeismerkedni. Megteszi. Elgondolja, hogy meg kéne próbálni a színészi pályát. Megteszi. És éppen az a helytelen, hogy Hanns Heinz megírja és megteszi ezeket a dolgokat, amiket legfőljebb csak elgondolni szabad. Elmondani már nem muszáj, megírni és megtenni tilos. Mert ha holnap az ellenkezőjét gondolja el mindcseknek, s az ellenkezőjét is megírja és megcselekszi, ebből már zavar származik, ebbe már beleszólnak a többi emberek is, akiknek ugyan Hanns Heinz Ewers belsejéhez semmi közük sincs, de akiket éppen Hanns Heinz Ewers tett meg bizalmasaivá, őszintesége rohámaiban. Az író hegedéses helyeket mutatott a lelkében, és most a publikum, amelynek

megmutatta, meg is akarja tapogatni őket. Bevallotta (amit hozzáértő ember úgy is tud, s amit értetlennek nem szabad bevallani), hogy vannak rossz és helytelen gondolatai. A nyilvánosság kezdi a cselekedeteiben keresni őket. Mikor megtalálja, lármát csap, leszögezi valamennyit. Az író szerette volna, ha beszéltek volna az írásairól. Most már itt a *plusz*: nemcsak az írásairól beszélnek, hanem a személyéről is. Sőt, mert több megbeszélő ember van, mint olvasó, a személyéről most már többet beszélnek, illetve kizárólag arról beszélnek. Itt a reklám, amit Hanns Heinz Ewers nem keresett, de fölidézett. Persze, hogy nem tehet róla és persze, hogy mégse ártatlan benne. Bölcs emberek meg fognak bocsátani neki, de mert mind bölcs emberek olyan kevesen vagyunk, Hanns Heinz Ewersnek nagyon kevés megbocsátásban lesz része. S noha bizonyos, hogy Munk Ria haláláért nem ő felelős, sőt azért se, hogy Reinhardt fölengedte őt a szinpadjára, ámbár nem lett volna szabad fölengednie: Hanns Heinz Ewers kicsit megnyuzva kerül ki ebből a saját ügyéből, amit nem eléggé tartott meg a sajátjának. Mint ember sajnálom, mint olvasója kegyetlen érdeklődéssel várom: milyen furcsa és szép írásokat kényszerít ki belőle ez a megnyuzottsága.

* * *

♁ **A déli sark.** Shackleton hadnagy két évvel ezelőtt már felfedezte a déli sarkot. Előadást is tartott erről a felfedezési utjáról, meg a déli sarkról. Mi tehát abban a tudatban hajtottuk minden este álomra fejünket, hogy megvan a déli sark. Ma azonban arról kellett értesülnünk, hogy a mi nyugodt alvásunknak semmi alapja sem volt, mert ime, a déli sarkot csak most fedezte fel Amundsen. Hogyan, hát Shackleton hadnagy is csak amolyan Cook-féle utazó, aki olyasmiket fedez fel, amikről tudta, hogy senkisémm ellenőrizheti? Végre is az emberek nem sétálhatnak el a déli sarkhoz, hogy meggyőződjenek a felfedezés igaz voltáról. No meg a legtöbb embernek nem is oly nagyon fontos, hogy felfedezték-e, vagy sem a déli és északi sarkot. És éppen azért nem lehetetlen, hogy két év múlva ismét hirt kapunk róla, hogy valamelyik svéd, vagy norvég sarki utazó harmadszor is felfedezte a déli sarkot. A puskaport csak egyszer kellett s csak egyszer lehetett megtalálni. Ugy látszik, a déli sark nagyobb dolog, mint a puska-por. Azt szabad kétszer, sőt háromszor is felfedezni, még pedig olyanformán, hogy mindenki mégis *először* fedezi fel. Talán jó lenne, ha az urak most már megállapodnának abban, hogy melyik hát az igazi felfedező s melyik az igazi déli sark. Ez azért szükséges, hogy a harmadik utas, aki felfedezőtra indul majd, ne téveszsze el a czélt s ne fedezzen fel egy harmadik déli sarkot. Mert a tudomány tekintélyének ártana, ha a déli sark belesüllyedne a kómikumba s ha expedíciót kellene szervezni, amely kiszabadítsa ebből a kómikumból;

* * *

➤ **A magyar Latude.** Endesz Árpád kilenczedszer is megszökött a fogságból, joggal megérdemli tehát a magyar Latude nevet. Hiszen ha lehet Jakab Ódön a magyar Petőfi, akkor miért ne lehetne Endesz Árpád a magyar Latude? Sőt több a Bastille híres szökevényénél. Mert könnyű volt megszökni a Bastilleből, ebből az operett-börtönből, amelyben élni szinte gyönyörűség volt, amelybe például Beaufort herczeg egész kis udvartartással vonult be és amelynek a náiv kis sánczárkait ma fejjakarva nézné Kisfaludy László, kijelentvén, hogy ott ő bizony nem vállalkozik a rabok őrzésére. Könnyű volt szökni a Bastilleből, de Endesz Árpád kilenczedszer szökött meg a modern technika minden vimányai szerint felszerelt külön-különféle tömlőczökből. Neki tökéletesen mindegy volt, hogy javítóintézetnek, fogháznak, börtönnek, vagy fegyháznak hívják-e azt a szanatóriumot, amelybe belesukták, mind egyikből éppen olyan pontosan és megbízhatóan kitört, mint

ahogyan a kitörése után azután nyomban megint betört valahová. A lángelmét mindenhol tisztelni kell és én tisztelettel emelem meg a süvegemet Endesz Árpád előtt is. Mert kétségtelen, hogy új és kifordított Csemegi támadt őbenne, akinek elég egy fegyházi kanál csontnyele, hogy az ajtónyílásba dugva, üresre csettentesse a börtönőrrel a kaliczka ajtaját. És elég neki a fegyházi szabóműhely ollója, hogy lereszelje vele a lábáról a »no most már egészen bizonyos« bilincseket. Aki kaczagva menekül és mulat, amikor a tehervonat vagonjában elbujva hallgatja, hogy hogyan keresik. Ez az ember kétségtelenül lángelme, tehát mint ilyen, becsukhatatlan. Mert Istenben boldogult Bartók Lajos mondta oda a törvényszéknek, amely valami sajtóvétség miatt fogságra ítélte: »a madarat be lehet zárni, de a hangja szabad marad«. És én tisztelettel kérem a tekintetes királyi ügyész urat, hogy csukjon engemet is oda büncdicséret czimén az újra elfogott Endesz Árpád mellé, mert én az ügyességet, a más eszén való tulajrást még akkor is dicsérem, ha az netán beleütközik valamelyik paragrafusba. De hiszen erről beszélni sem lehet. Endesz Árpád becsukhatatlan és nem marad más hátra, mint hogy valamiképpen az államrendőrségen alkalmazzák. Soha a rendőrség ilyen jó fogást nem csinált volna, még a moziszkcek nyakconcsipésében sem, mert esküszöm, hogy jobb detektiv, mint Endesz Árpád, még a Conan Doyle fantáziájában sem született meg.

* * *

> **Megoperálta önmagát.** Nincsen nagyobb szerű tudomány a világon, mint az amerikai orvostudomány. Alden Bertram doktor például most megoperálta önmagát vakbélgyulladásról. Persze San-Franciscóban. Ezt egészen komolyan és széleskörű ismeretterjesztések kapcsán írják meg az amerikai lapok, nyomukon a mi ujságaink is. Ha nekem egy pattanás támad a homlokomon, hát nem merem magam kinyomni, először azért, mert fáj, másodszer azért, mert félkulturember vagyok és félek azoktól a bacillusoktól, amelyikék ott leskelődnek minden kinyíló bőrfelület káváján. Az orvos időmultán mind hipochonderré válik éppen a saját tudománya miatt és éppen azért, mert nem bizik meg a saját magatudományában, a legszebb, de legfélelmetesebb tudományban. A beteg orvos ijedten szalad a kollégájához tanácsot kérni, mert még a saját maga pulzusát sem képes senki sem pontosan konstatálni és akkor jön ez a Bertram és felmetszi a saját maga hasát és hideg nyugalommal távolítja el belőle a vakbelet, vagy esetleg csak a feregnyulványt. Ugy vájkál a saját hasában, mint ahogyan én a fülemben sem mernék vájkálni, mert oda is csak bizonyos öntudatossággal teszi bele az ember a fülpiszkálót. És ez mind szentigaz, mert nyomtatásban áll és mert Amerikában történt. Ott is San-Franciscóban. Mert nincsen nagyobb orvostudomány, mint az amerikai orvostudomány és nincsen nagyszerűbb ujságírás, mint az amerikai ujságírás.

* * *

21 **Miért?** Valaha régen Dóczy Lajos, báró gondolom ezeken a hasábokon zengte el a kérdések orkánját csengő rimekben, amikre nyomban meg is adta a feleletet, kivéve a refrén bánatos sóhaját, amire nem talált választ sem égen, sem földön: miért lett író Szana Tamás? Hogy mennyi mélabu reszket ezekben a válasznélküli miértetekben, arról csak annak van fogalma, aki már maga is akadt ilyen kérdésre, ami után busan mered fel a kérdőjel, a lasciate ogni speranza kétségbejítő szívósságával. A héten egy hordár életében láttuk ennek ominózus jelét feltűnni, egy egyszerű hordárszúr mélyéből hallottuk fölbukkanni a kérdést: miért, ó miért — nem szabad ülni a hordárnak? És fáradt agygyal, órákig meredve a szürke kis riportra, mi is elkérdeztük Kohn Samuval egyszer, tizszer és tizmilliószor: miért, ó miért? Miért csak járó és álló foglal-

kozás a hordári foglalkozás és miért nem ülhet le pirossipkás polgártársunk a sarki köre, vagy a kufferjára? Miért és újra miért? Ne kérdezd, ó fejtörő felebarátom ez agylágyító kérdésben, ne, ne, mert megsugom neked, hogy ezek a miértetek tulajdonképpen csak az Innen-Onnan-író lázas fantáziájában állnak válasz nélkül, a valóságban megadatik rájuk a felelet. Mert ebben a városban mindenre tudnak feleletet a fővárosi kigondoló-bizottságban, még az utcáfelbontásra is, még a tavaszi kövezésre is, még a szegény Kohn Samu panaszos fölajdulására is, amiből egy elveszett világ keserősége sir ki: miért nem szabad a hordárnak leülni? És azért siettem lejegyezni ezt a választalan kérdést, mert a jövő hétre már ennek is vége lesz, ha megjön rá a felelet, az indokolás, és akkor aztán már ennek a kis hordári poézisnek is vége lesz.

SZINHÁZ.

A szerelem utjai. A *Hét* mai száma részletet közöl *Ferenczy Ferencz* darabjából, amelyet a *Nemzeti Színház*-ban mutatnak be. *Ferenczy Ferencz* állandóan a közönség érdeklődési fókuszában áll, mióta a *Flirt*-öt megírta. Új színjátéka már szélesebb perspektívát igyekszik tárni a szerelemre, amelyet korokon és milieu-kön át kaleidoszkópszerűen mutat be, s új szikrákat próbál kicsiholni a szerelem problémájából. A főpróba összeesett lapunk zártával. Épp azért le kell mondanunk a darab jellemzéséről s magának az írónak kell átadnunk a szót.

A frankfurtiak. (*A Magyar Színház bemutatója.*) *Rössler Károly* középszerű talentum és a darabja is — hogy mondták apáink? — középfajú vigjáték. Sőt az sem, csupán egy kedves anekdota, mely kupéban elmesélve, két vicznális-állomás közt megteszi a magát. Ebben az anekdotában van több mellékanekdota, hárminczöt point, s jó kosztümök. *Rothschildokról* van szó s *Rössler* sokkal kevésbé tehetséges író, semhogy óstoba helyzetekbe ne állítaná be az ujkori zsidó mitológia e hőseit. Minden szép és érdekes, ami a *Rothschildokkal* történik; ha egyik férjhez megy, akkor a lapok hasábokat irnak róla; minden előrejutásukat feszült figyelemmel kísérik; ők haladnak felfelé a zsidóság nevében az európai társadalom ranglétráján. *Rössler* darabja *Rothschild-romantika* s csupán ezért van közönsége. A rendezés majdnem mindent megtett, amit megtehetett, de a helyzet az volt, hogy a rendezőnek itt antiszemitanak kellett lennie, hogy eléggé kiélesítse a zsidó vonatkozásokat. A falakon és az ajtófélfán tulzott chevra-kadisa-hangulat, a dialógusban sok *Dob-utca*, az orrok határozottan prononszáltak, s e sok zsidó-biedermeier tónus között *Nagy Teréz* igen előkelő. *Törzs* igen fess és árja duodecz-herczeg. Nagyszerű, hogy ez a *Rössler* már megint duodecz-herczegeket szerepeltet. Mennyire szereti a duodecz-herczegeket! Ez a duodecz-dramairó.

*

Le Bargy. Elragadtatással és meghatottan néztük ezt a *Cyranót*. Ez az. Ilyen volt. És ellenére minden konvenczióknak, minden kollégának, sőt *Rostandnak* is: ilyennek kell lennie. Ez a pufók, vörhenyes lovag, akinek sokszor nem is állanak jól a cambói mester rokokó fordulatai: ez a XVI-ik század embere. *Le Bargy* eddig szalónszínes volt; aki a *Demimonde* férfiszerepében látta, nem fogja elfelejteni a nyakkendőit, a mozdulatainak és szavainak parfümjét. Most épp az ellenkezőjét játszotta... Vagy talán ugyanazt négyszáz évvel előbből. Megint romantikus volt, egy elcsapott marquis, egy kiközösített arisztokrata,

egy félbemaradt költő. Nem volt vidám, nem volt elegáns, nem volt könnyed és nem volt szimpátikus. De ember volt a századában, melyet a rossz diszletek közt csak ő tudott megéreztetni; grandiózus szalonfilozófus, elhanyagolt ruhában, aki nem illatos szobában hirdeti bölcseségeit, hanem szabad ég alatt, vagy kétségbeejtő csatatereken. Rostand talán nem így gondolta. De tizennégy év óta — és még mindig czitálunk ebből a darabból — a Cyrano-t kiforgathatták és Le Bargy bátran kísérletezhetik benne a temperamentumával. Mi azt hisszük, a kísérlet sikerült. De lehet, hogy csak a darab kábitott el, új, rég nem hallott, imádandó verseivel, a szellemesség, mely kissé sok is egy estére, a humor, mely felvillan a sorok érintkezésénél... egyszóval: Cyrano de Bergerac, ez a legszebb és legszerelmesebb romantika. A Cid lehetett ilyen, mikor még fiatal volt; de itt már az ujjak minden vivmánya is be van lopva a versekbe. A rímek olyanok, mint a gyors telefontengések, az élczek bátrak és kétértelműek, a rípszók idegesek, Cyrano sokszor neuraszténias... Ez a darab nem fog elavulni, mindig érettebb és szebb lesz, mint egy nagy La France-rózsa. A fiatal kritikusok pedig mindig lelkesedni fognak érte és ledobják magukról a kötelező cinizmust, ha hallják:

— *Un point rosé sur l'i du verbe aimer...*

Sz. L.

ZENE.

Az orosz ballet. Szentpétervár a ballet Bayreuthja. Amikor a csöcselék előzőnlötte Versailles-t és Trianont, riadt galoppban menekültek a megszeppent tánczosok. Szentpétervár nyitotta meg kapuit az emigránsok előtt. A dus orosz pompa, a szlávok erős valóságérzése és enormis művészi potenciája új fejlődést, új lendületet garantált. Trianonban már ott tartottak, hogy koreografizálták Tacitus annalesait, Cicero kettős entrechats-kkal szónokolt a szenátushoz, Hannibal és Scipio pas des deux keretében mérköztek, Brutus pedig »en cadance« gyilkolta le Caesart. Oroszországban a pszichológiai szempontok győztek a geometria-elrendeződések szigorú szabályai felett és a konfliktus, amely a lelki állapotok maradéktalan kifejeződésre való törekvés és a túllszoknya között keletkezett, a túllszoknya halálával ért véget. A fejlődés, amelyet az orosz ballet reprezentál, megfelel annak, amelyet az opera történetében a wagneri zenedráma jelent. A szövegekönv: mintaszerű dráma, irodalmi érték. A zenéről úgy lehet a legkönnyebben fogalmat adni, ha leírjuk a komponisták egyáltalán nem ismeretlen neveit: Taneieff, Rimszkij-Korszakoff, Glinka, Glazounoff, Muszorgszkij, az ő zenéjük szolgál kíséretül a szinpad történetéhez. A régi és az új koreografiák között való különbség pedig ugyanaz, amely a régi és az új operák énekszólamaiban feltárlható. Kevés zárt forma. Kevés ária, sok történés. Pantomímia. A régi énekszólamokban a koloratura dominált. A trillák, staccatós futamok, cziradás figurációk, az üres, mechanikai bravur, a kifejezés eszközkészletének indokolatlan és minél teljesebb bemutatása. Ez volt a cél. Ma »csak« az a fontos, hogy az énekkel kifejezzünk valamit. Ennek megfelelően a szólamok láthatóan egyszerűbbek, Régen a rondes de jambes, a piruet, a spicczelés szerepeltek a koreografiákban utolsó cél gyanánt. A balletmesterek ezekkel spékelték meg a legdrámaibb jeleneteket. Az oroszok már csak akkor

élnek velük, ha mint pantomimikus kifejezőmódra van szükség rájuk. A koreografussal és a zeneszerzővel egyenrangú tényezője a hatásnak a szinpadművész. A rendező. Az orosz ballet szinpadja a pikturális szempontok teljes uralomra jutását mutatja, a pikturális szempontokból való stilizálását. Erre a megoldásra Gordon Craigh-gel és Reinhardt-tal körülbelül egyidőben jött rá Bakst, a híres orosz festő. A szinpad: festmény, amely pillanatról-pillanatra változik, de teljes egészében változik, a gesztusok, a kosztümök, a dekorációk mind alárendeltjei e festői kép egészének. A tánczosok, hogy végül róluk is szóljunk, csupa emberremek, mindent kifejező és beszédes test, ritka és nagyszerű művész. Sohasem felejt el, aki látta őket.

Hetényi Albert dalai. Magyarországon dilettáns arisztokraták és befolyásos pénzemberek írják az operákat, a nagykézülségű és tehetséges zeneszerzők tehát az operett-színházakba és a kabaréba szorulnak. De nem feledkeznek meg régi álmaikról. Így Hetényi Albert, aki a Zeneakadémián Kössler János legjobb tanítványai közé tartozott, a kabarézongora mellől segíti tolni a magyar műdal kátyuba rekedt szekerét. A könnyű és libegő kabarémuzsika levegőjében élék, írja előszavában, és a magyar kabaré virgoncz hangjaiba öltözve ismernek engem. De ez János lelkének csak nevető fele, melylyel az emberek mulatókedvét nézi és szolgálja. A másik, az igazi, a fájdalmas és kissé borongó azokban a mélyen és finoman átértzett darabokban revelálódik, amelyekben új magyar költők: Ady Endre, Kosztolányi Dezső, Somlyó Zoltán, Dutka Ákos, Balázs Béla, Emőd Tamás és Miklós Jutka versei váltak zenére. A bajazzo itt leveti elkényszeredett és ezerszer megátkozott, kaczagó grimaszát és festékes arczán fájdalmas barázdát szántanak a könnyek...

Művészet.

Nagy Vilmos. A közizlés mégis csak javul valamicskét, gondoljuk magunkban, végignézve Nagy Vilmos kiállítását és megcsinálva az összehasonlítást a festő régi és a festő új képei között. Van bőven mind a két fajtából. A régiek enyhén szentimentálisok, szinte ragad rajtuk a szirup, az ujak sem nagyon nagyszabásuak ugyan, de világos, levegős interpretálói az intim természetnek, igazabbak és jobbak. Ugy hittük, ezeket az ujakat több szeretettel és örömmel festette Nagy Vilmos és talán szivesebben festett volna ilyeneket akkor is, amikor pedig a régi fajtát festette. És ezért tartozik tulajdonképpen ez a dolog inkább a magyar publikumra, mint a festőre. Mert a festő nyilván úgy akar dolgozni, hogy meg is élhessen a munkája után és a magyar festő élete manapság még nagyon sokszor merő kompromisszum a tiszta művészi ideálok és a közönség izlése között. Csak egészen kivételes zseniknek, vagy a rajongóknak adott meg, hogy mindennek daczára keresztülvigyék a meggyőződésüket; a csendesebb vérű és csendesebb tehetségű piktör kénytelen behódolni és festeni úgy, ahogy a közönség megkívánja. Ezt tette Nagy Vilmos is és ezért lett, hogy a régi képei a limonádéről voltak nevezetesek, amely szelid tréfák között ömlött el a képein. Nem lehetett tőle rossz néven venni ezt sem, de mégis örülünk, hogy a közizlés annyira megváltozott, hogy most már nem kénytelen alkudozni

Uriasszony csakis Brázay-féle Salus pipereszappant használ!

vele. Mert ezek az újfajta képei sokkal kedvesebbek és a palettája megvilágosodása nyomán sokkal több artisztikus érték is került rájuk. Igen természetesen nem megy minden egyszerre s aki évekig benne élt a publikum izlésében, annál a változás nem forradalom és egy újabb irányban való elindulás csak egy csendes mozdulat, amely nem viszi nagyon messzire attól, amit elhagyott. De mégis, ez a piktúra, ha nem is jelent sokat, igazabb, becsületesebb. Több benne a reménység, hogy az utja jó véget fog érni s eljut oda, ahol nincs megalkuvás, nincsen publikum, csak művészet. Ha Nagy Vilmos eltávolodott egy kissé a közönségtől ezekben a képeiben, megérdemli, hogy gratuláljunk neki. De sokkal szívesebben gratulálnánk a publikumnak ahhoz, ha megengedte végre, hogy régi barátja önmagával is kibékülhessen.

IRODALOM.

Napváros.

Mikszáth halálával egy trónus üresedett meg: a magyar elbeszélők fejedelmének trónusa. A közvélemény jó része a diszes méltóságra *Herczeg Ferenczet* jelölte. És mi nem szívesen mondunk ellent a közvélemény szavának. De őszintén szólva, mégis mohón vártuk egy új kötetének megjelenését, két okból is. Először azért, hogy ellenőrizzük magunkat, nem volt-e kritikátlan és szolgai gyors meghunyászkodásunk a kompakt majoritás előtt. Másodszor és főleg azért, mivel igen előkelő és tekintélyes férfiak (például báró Hatvany Lajos) több ízben nyomatékosan kijelentették, hogy *Herczeg Ferencz* egyáltalán nem is író. Ezt az értékképletet *en bloc* elfogadta és új elméleti kiinduló pontjává tette egyuttal a modern magyar szociológia is.

A *Napváros* című novelláskötet gondos elolvasása után megállapítottuk, hogy a boldog szerző egészen jól ül abban a nyeregben, ahova rugalmas izmai segítették. Csakugyan nem jár ma köztünk senki, a tudás biztosságában, a stílérzék csalhatatlanságában hozzá fogható. Mindent tud, ami mestersége körébe vág és művészetté nemesítette a mesterséget. Képzetele is csodálatosan megtermékenyedett, amióta országokat járt be, otthonossá lett a tengeren, mélyebben hatolt le a legjobb értelemben gondolt politika rejtelmeibe. Nem mindig egyformán szerencsés, néha alig több elmésnél, — ami husz esztendővel ezelőtt is volt már — de vannak brilliáns dolgai, amelyeknek mély és veszedelmes tűzük van: a Nyugat (ama tőlünk oly távol eső művelt Napnyugat) filozófus költői büszkén fogadhatnák el magukénak nem egy ilyen műremekét.

A testes kötetben tizenegy elbeszélés van. Az első, a *Napváros*, primitív emberek végzetes indulatainak erővel teljes rajza. A *Napváros* és az *Árnyékváros* szimbólikus ellentéte maga is megragadó gondolat. A vitéz Leif szerelme és halála, a sápadt Filippa sorvadó epedése, későn ébredt életösztöne mind egy szerencsés lelemény szülötte. De a mű legnagyobb dicsősége a széles vonalú, roppantul gazdag színpompájú leírás. A *Pogányok* érdekes, eredeti, izzó vészainak emlékét ujtják föl ezek a merész képek.

A láthatatlan *Pokorny* fantasztikus történet, amelyben egészséges humor van. De én ezeket a Jókai-szerű novellákat legszívesebben Jókaitól olvasom. *Herczeg* maradjon meg a *Herczeg*-genre mellett. Ha olyat tud e nemből produkálni, mint a *Bucentoro ur*, ez a kalandos, mulatságos, szeszélyes

velencei-dalmát élelmény, vagy a *Békák a kulban* becsületes, jól analizált lélektana, akkor azzal is bőségesen beérheti. A *becsületes ifju* álország komédiája is egészen az ő sajátos fakturáját mutatja: friss, ötletes, rögtönzött, tavaszi illattal terhes. Az ifjuság mámorra tör ki a *Holdas éjjel* romantikájából is. A bolond gárdista esete ez, aki egy *courtisane* után szalad és elmulasztja a hercegkisasszony tiszta, szüzi, rajongó szerelmét. Modernül romantikus a *Lozenko*, egy fiatal orosz diáklány tragédiája, aki álmai fantómjának mutat be véres áldozatot.

Nem sorolom föl valamennyi darabját a könyvnek. Van itt egy, amelyről többet szeretnék beszélni, csak terem és időm volna hozzá. A *rabszolga* ennek a novellának a címe. Nincs benne túlzás, ha azt állítom: az egész magyar elbeszélő költészetben alig van három-négy mű ehhez mérhető. Aczélből kovácsolt szobor ez a Vuk, a rettentő erejű rabszolga, aki egy hűséges eb alázatosságával tekint föl a gyönyörű hercegkisasszonyra. De egyszeriben urrá lesz és parancsolóvá, amint közeledik a veszedelem és az urnó rászorult az erős kar védelmére. A művész felséges logikájával fejleszti ki az öntudatra ébredt rablelket és a göggyéből kivetkezett hercegi kisasszony csendes önmegadását. És mint a lydiai vadászaton Dido és Aeneas nászát tomboló üvöltéssel köszöntik a hegyi nimfák: amint a közös bajban e két pompás ember találkozott az őserdő mélyén, »rigórikoltás köszöntötte őket«.

Vak, aki Isten szikráját nem érzi ebben a félfives kis drámában. Több ebben az élet, az igazság, a művészi forma, a természetesen fejlődő, mesterkedés nélkül való ellentét, mint száz modernnek csufolt vinnyogásban. Aki ezt meg tudta írni, az egészen nyugodtan ülhet trónusán. Nincs ma senki, aki polczát pretendálhatná, anélkül hogy szánó mosolygást keltene meddő erőlködésével.

(Sn.)

Élet és halál. (Hermann *Bang* könyve.) Mielőtt az ember olvasni és szerepni kezd az életet, itt-ott kinyitogatja. Ha pedig sohase hallottunk Hermann *Bang*-ról, akkor is arczunkba csap az írások illata. Meg-megállunk ilyen helyeken: »A kisasszony a zongorához ült s mosolyogva melá-zott«... »Négy óra volt«... »Mélységes csönd az ösz-szes szobákon«... Valaki azt mondja: »Magával oly kellemesen lehet hallgatni«... Különös, zárt világ ez, egy olyan bűvös világításban, amely csak egyszer ég. A mécs színezését juttatja eszünkbe a bársony árnyakon, a tompa homályt és a csendet. Végigolvassuk a kötetet. Ugy rémlik, hogy semmi sem történik. Az író tolla nem rohant pointe-ek felé. Folyt az élet; lassan, általam; szándék és ugrás nélkül. Elfolyt az élet. Egy könyvben talán csak egyetlen gesztus érett meg. Vontatott a történet, akárcsak a valóságban. De nem unatkozunk, hanem várunk. A hallgató, gyengéd lelkek világa ez. Behoznak egy lámpát, tul a másik szobában meggyujtanak egy gyertyát, esni kezd a hó. Minden esemény. A semmi dolgok nekünk is sokat jelentenek már, az idill a miénk is, a játékba belemennünk. Hermann *Bang*, aki az életünk szélcsöndes perceit figyelni s annak a térnek az ismerője, amely két cselekvés közé esik, előttünk rekonstruálja az élményeit. Valahogy a dekadens szóművész boszorkányos egyszerűségével ér el hatást. Egyszerű szavai — a helyzetüknél fogva — néha andalítóan hatnak reánk. Nem szavak többé, de egy élet jelzői, élmények, koszoruk, eredmények. Távoli fénykévek — írta valahol Hermann *Bang* — »a lelki élet félhomályában«. Nem becsüljük túl ezt az északi író. Hogy csak részletfestő és epizódista volt,

SCHÖN GÉZA ékszerész
Budapest, IV. kerület, Kecskeméti-utca 5. szám.

Házlebontás miatt brillánsok, arany ékszerek, mindennemű ezüstárúk gyári árban adatnak el.

az bizonyos. Ezzel a könyvével kapcsolatban azonban újra és intenzíven éreztük, milyen óriási a rábeszélőereje, mennyi energiával tudja továbbragadni az olvasóját oda, ahova a legnagyobbak is egyedül mennek már. Mindezt pedig nemesesztéta voltával éri el. Egyik munkájában elárulta, hogy egy álló napig dolgozott három oldalon. Kereste a szavakat, mint *Veilaine* és *Wilde*, de nem francia finomságból és nem a dandy és a szó-ékszerész tetszélésével, hanem gyötrelmesen, végzetel, tragikusan. A szó nála bűvös csengetyű, az emlékek tündérharangja. Ezért maradt a prózája tiszta, átlátszó, majdnem színtelen. Mégis mágikus hatása. Nemcsak azt tudja közölni, amit olvasunk, de azt is, amit nem ír le, amit elhagy, ami a szavak mögött él termékenyen, megtermékenyítve. Szinte az emléke, az élete, a multja is a miénk. Egy szóművész, az északiak becsületességével. Rokonságát tehát nem a románok közt kell keresni. Az irodalomban két testvére van. Az egyik az álmodó és fátyolos-lelkű szláv: *Turgenyev*. A másik pedig északi huga, a *Gösta Berling* ezüsttollu krónikása, aki a mély-séges családi érzések regényes, époszszerű folytatódását írta: az áhitatos és hitteli *Lagerlöf* Zelma.

K. D.

Gauguin: Noa-noa. A tahitii álmok festője, aki az írásban sem maradt sokkal hátrább a piktornál, most magyar fordításban mondja el azt a groteszk, de mindvégig originális és izgató meséjét, aminek címe: Noa-noa. Az új Rousseau a vérbeli művész rajongó imádatával borul le az őstermészet nagyszerűsége előtt és megcsömörlött lelkéből kiegészítve mindent, amit az európai kultúrától kapott, megpróbál felejtetni és csak ember lenni. Ősember, akinek primitívtségén, romlottságán és crején épülnek ki mindenkor az új kulturák a régiek helyett. Gauguin exotikus költészete — mintha képeit látnók — pár erős színtelt ragyogó pompájában bontakozik ki előttünk a Noa-noában, amelyet *Majthényi* György fordított le magyarra szépen, stílusosan.

Tengerszemek. (*Anka* János versei.) Egy melegsze, talentumos költő mutatkozik be ebben a kötetben. Valaki, akinek — sokszor még itt-ott clerőtlenedő hangja dacára is — érezzük az crejét és a fajsúlyát. *Anka* János nem kiforrótt poéta még, de hogy a »*Tengerszemek*« forrongásából értékek fognak kiváltódní, arra bizonyosság kötetének az a ciklusa, amit a kövek lelkéről írt. Lendület, erő és merész dacosság van ezekben a versekben és ha olvassuk őket, Shirinre gondolunk: ez a poéta is plasztikával dolgozik, kemény márványból formálja ki előttünk az érzéseit és vágyait, de neki, azt hisszük, lesz creje lebírni egészen a lázadó kövek hatalmát és legközelebb már mint kész művészszel fogunk vele találkozni.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság márczius 2-án tartotta közgyűlését *Herzog* Péter főrendiházi tag elnöklésével. Az igazgatósági jelentés utalt arra, hogy a tőkeemelés műveletét, amelyben a *Banque Française pour le Commerce et l'Industrie* párisi pénzintézet is közreműködött, a bank az év folyamán teljesen lebonyolította, úgy hogy ennek révén 20 millió korona névértéken felül elért s a tartaléktőkéhez csatolt 15 millió koronával együtt összesen 35 millió korona új tőke folyt be az intézet pénztárába. A jelentéssel kapcsolatos zárszámadások szerint a mérleg 8,156.609 koronányi tiszta nyere-

séggel zárul. A közgyűlés elhatározta, hogy a tiszta nyereségből a tavalyi 38 koronával szemben osztalékkul részvényenkint 40 korona (10%) fiztessék ki márczius 4-től kezdve, a tartalékalaphoz 1 millió korona csatoltassék s a fenmaradó 700.072 korona az új üzletév számlájára vitessék át. A közgyűlés tudomásul vette a bank igazgatóságában történt változásokat, valamint *Székely* Ferencnek, a Belvárosi Takarékpénztár elnök-vezérigazgatójának az intézet vezérigazgatójává történt kinevezését; e kinevezés során oly megállapodást kötött a bank a Belvárosi Takarékpénztárral, amelynek alapján mindkét részre nézve előnyös érdekközösség létesült. Az így létrejött viszony megerősítésére mindegyik intézet két-két igazgatósági tagot küld ki a másik intézet igazgatóságába; ehhez képest a közgyűlés a Belvárosi Takarékpénztár két alelnökét: *Bach-ruch* Károlyt és dr. *Wagner* Gézát a bank új igazgatósági tagjaivá választotta. Végül az igazgatóság új tagjaiul választotta a közgyűlés gróf *Károlyi* Imre indítványára *Székely* Ferenc vezérigazgatót és *Elek* Pál volt vezérigazgatót, továbbá *Blum* Brunó és *Fleissig* Sándor ügyvivő-igazgatókat. A közgyűlés után megtartott igazgatósági ülés báró *Herzog* Péter igazgatósági tagot ismét az igazgatóság elnökévé, gróf *Károlyi* Imrét pedig alelnökévé választotta meg.

Az »Unio« élet- és gyermekbiztosító intézet mint szöv. (Első leánykiházasító-egylet) márczius 5-én tartott ülésén előterjesztett igazgatósági jelentés az intézet haladásáról tanuskodik. Esendékes tőkék címén a mult esztendőben kifizetésre került 1,797.112 K, az előző évnél 258.406 K-val több. A díjbevételel 3,751.234 K-ról 4,134.444 K-ra és a kamatbevételel 686.726 K-ról 761.249 K-ra emelkedett, a díjtartalék pedig 17,555.478 K-ról 19,174.175 K-ra, tehát 1,619.296 K-val gyarapodott. A hivatalnoki nyugdíjalap javára 10.000 K átutaltatott. Az igazgatóságba új tagokul dr. *Friedländer* Izidor és dr. *Werner* Gyula választottak be.

HETI POSTA.

G. B. Ilyen verseket kilószámra kapunk. E szükséze birálaton kívül mással nem szolgálhatunk.

G. H. Csak ismételtetjük, amit a mult héten üzentünk: a kéziratot két héttel ezelőtt postára tettük. Abban, amit levelében tárczairókról, bírálókról és olvasóközönségről ír, igazat adunk önnek. Ha ez megnyugtatja önt, ám legyen kedve szerint.

Losonc. Az aforizmákat felhasználjuk.

Delta. Elkésett.

Kolozsvár. Még egy parányi türemet kérünk. A késedelem nemcsak mirajtunk mulott.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Legolcsóbb forrás briliánsok, aranyékszerek és ezüstárak beszerzésére *Schön Géza* ékszerüzlete IV., Kecskeméti-utca 5.

Pannonia-szálloda

Budapest, Rákóczi-ut 7. szám.

A Nemzeti Színház mellett.

Aczél „EXCELSIOR“-szállodája

Budapest, VII., Rákóczi-ut 72. szám

✱ A főváros legujabb és minden kényelemmel ellátott szállodája. Meleg, hideg viz; központi fűtés stb. Szobák naponta 5 K-tól kaphatók.